

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, HSL
Institutt for arkeologi, historie, religionsvitenskap og teologi, AHR

“Til glede for alle beiarværingar”

En studie av den lokalhistoriske litteraturen i Beiarn

Gløer Gjelsvik Solstad

Masteroppgave i historie ved lektorutdanningen 8.-13. trinn, HIS-3980, juni 2020

Forord

Å arbeide med en masteroppgave er en krevende og omstendelig prosess. Dette var en setning jeg hørte mange ulike varianter av både før og under arbeidet med min egen oppgave, og jeg har erfart at den medfører sannhet. Arbeidet med denne oppgaven har vært vanskelig til tider, med skiftende fokus og funn i stoffet som har medført at jeg måtte endre tilnærming. I tillegg må en nevne vårens coronapandemi, som stengte både biblioteker og lesesaler i lang tid og også gjorde det umulig for meg å gjennomføre et feltarbeid som opprinnelig var en del av arbeidet. Til tross for ymse komplikasjoner og en aldri så liten kollaps av samfunnet for øvrig har denne prosessen vært enormt lærerik for meg. Med dette vriene rammeverket har jeg også vært enda mer avhengig av god hjelp enn jeg ville vært til vanlig, og det har jeg heldigvis fått.

Jeg må først og fremst takke min veileder Stian Bones, for godt humør, tett oppfølging og en glødende interesse for arbeidet som av og til nærmest oversteg min egen.

Takk også til Inge Strand, for kloke innspill og gode råd, og en innsikt i stoffet mitt som få andre besitter.

Til min bestemor, Anne Grete Solstad, og min mor, Torunn Gjelsvik: takk for engasjementet dere alltid viste overfor oppgaven. Takk også for de mange veiledningene overfor både innhold og språk. Jeg tror alle som leser denne oppgaven også trenger å takke dere.

En siste hilsen til mine medstudenter. Sammen både løftet vi hverandre opp og brøt hverandre ned, avhengig av hva som passet situasjonen. Dere er en god gjeng.

Tromsø, 25. mai 2020

Gløer Gjelsvik Solstad

Sammendrag

Som de fleste andre kommuner i Norge har Beiarn i Nordland en rik lokalhistorisk tradisjon. Denne litteraturen har utviklet seg over tid siden de første verkene ble publisert midt på 1900-tallet. Det som begynte som et enmannsarbeid utført av presten Erling Vegusdal, som mellom 1949 og 1980 skrev fem bøker om Beiarns lokalhistorie og kulturtradisjon, ble på 1980-tallet overført til et større samarbeid med etableringen av Beiarn historielag. Denne overgangen settes i forbindelse med profesjonaliseringen av lokalhistorie som disiplin på 1970-tallet, en utvikling som hadde videre sammenheng med et sosialhistorisk skifte i historiefaget for øvrig. Siden 1981 har historielaget gitt ut det årlige tidsskriftet *Årbok for Beiarn*. I denne oppgaven undersøkes denne litteraturen. Sentrale formål er å identifisere sentrale kjennetegn, se på hvordan litteraturen ble påvirket av profesjonaliseringen og undersøke hvordan lokalhistorien i Beiarn verdsettes, oppleves og brukes i dag.

Teorigrunnlaget for denne oppgaven er forankret i historiebevissthet, historiebruk, folkloristikk og generell lokalhistorisk teori. Jeg valgte å gjennomføre akkurat dette arbeidet av flere ulike årsaker. Min interesse for Beiarn stammer fra min personlige tilknytning til bygda, ettersom min familie eier to gårder der. I tillegg gir bygdas særegne kontekster rundt produksjonen av lokalhistorie mye rom for nærmere forskning. Oppgavens metodiske rammeverk er kvalitativt, med fokus på nærlesing og tekstanalyse. Kildematerialet består først og fremst av tre av Erling Vegusdals bøker (*Beiarn soknekalls historie*, *Atterklang fra gammeltida* og *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn*), samt de fem første utgavene av *Årbok for Beiarn*. Andre kilder inkluderer historisk, lokalhistorisk og folkloristisk teori samt diverse oppslagsverk.

Den lokalhistoriske litteraturen i Beiarn er gjennomgående kulturhistorisk, med et tydelig fokus på folkloristikk. Litteraturens mangler når det kommer til vitenskapelige ambisjoner og historiefaglige rammeverk stammer blant annet fra en kulturtradisjon som ble delvis konstruert av Erling Vegusdal. Min hovedkonklusjon at Beiarns lokalhistoriske litteratur lykkes med sine intensjoner og hensikter overfor bygdas egen befolkning, til tross for disse manglene og faglige svakhetene, og at lokalhistoriske kriterier og krav fra faglig hold tar for lite hensyn til særegne kontekster i kritikken av lokalhistorie.

Innhold

1	Innledning	1
1.1	Tema for oppgaven.....	1
1.2	Bakgrunn og hensikt.....	2
1.3	Problemstilling	3
1.4	Lokalhistorie som felt.....	4
1.5	Teoretisk ramme.....	7
1.6	Kilder og metode.....	12
2	Erling Vegusdals beiarbøker	16
2.1	Erling Vegusdal.....	16
2.2	Beiarn soknekalls historie.....	17
2.3	Atterklang fra gammeltida	23
2.4	Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn.....	26
3	Årbok for Beiarn.....	29
3.1	Hvem andre enn Vegusdal og historielaget?	29
3.2	Den lokalhistoriske konteksten på 1980-tallet.....	29
3.3	Årbok for Beiarn 1981-1985: Henvendelser til leserne – en gjennomgang	32
3.3.1	Årbok for Beiarn 1981 – Arkeologi og muntlighet.....	35
3.3.2	Årbok for Beiarn 1982 – Faghistorie og folkekultur.....	37
3.3.3	Årbok for Beiarn 1983 – Personskildring og portrettintervju.....	39
3.3.4	Årbok for Beiarn 1984 – Tverrfaglighet og minnehistorie.....	40
3.3.5	Årbok for Beiarn 1985 – Bygdetun og befolkning	43
4	Analyse og drøfting	46
4.1	Fra Vegusdal til Beiarn historielag – brudd og kontinuitet	46
4.2	En konstruert kulturtradisjon?.....	50
4.3	Verdsetting og opplevelser	58

5	Konklusjoner og avsluttende tanker	63
6	Litteraturliste	67

1 Innledning

1.1 Tema for oppgaven

Innholdet i lokalhistorien, og lokalhistorie som begrep, er noe som faghistorikerne har diskutert mye helt siden sjangeren begynte å virkelig vokse popularitet i løpet av 1900-tallet. Det har vært lange debatter rundt lokalhistoriens varierende kjennetegn, innhold og kvalitet, ettersom lokalhistorie ofte er produsert av amatører (selv om mange lokalhistoriske produksjoner involverer faghistorikere i ulik grad). Samtidig er det også slik at produksjonen av lokalhistorie som oftest ikke har akademiske publikum som målgruppe. Som regel er materialet heller rettet inn mot det lokalsamfunnet som beskrives. Hvor går så skillet mellom faghistorie og lokalhistorie? Hvilke krav må vi stille av lokalhistorien når det kommer til vitenskapelige rammer? Gjelder disse kravene all lokalhistorie som produseres, eller er det flere faktorer som spiller inn her? Dette er bare et lite innblikk i spørsmålene en kan stille når det kommer til lokalhistorie. I dette ligger det en spenning, som er tema for denne oppgaven.

Beiarn kommune i Nordland fylke er en av de mange plassene der lokalhistorien har en stor og definert posisjon. Kommunen er i en tilsvarende situasjon som mange andre folkefattige kommuner i landet – folketallet synker, og gjennomsnittsalderen stiger. Beiarn er likevel svært rik på lokalhistorie. I denne oppgaven vil jeg studere et utvalg av denne litteraturen, og forsøke å identifisere og drøfte vesentlige kjennetegn ved denne litteraturen, som åpenbart har en viktig funksjon for de menneskene som holder Beiarn kjært. Videre ønsker jeg å finne ut av hvordan Beiarns lokalhistorie står i forhold til den større lokalhistoriske konteksten, hvordan litteraturen ble påvirket av profesjonaliseringen av faget på 1970-tallet, og hvorfor litteraturen tar den formen den tar. For å kunne gjøre dette, er det nødvendig å analysere litteraturen som er tilgjengelig. Metodisk medfører dette en kvalitativ tilnærming der hoveddelen av oppgaven vil være basert på tekstanalyse av den utvalgte litteraturen. Ettersom jeg også ønsker å få et innblikk i hvordan litteraturen endret form i etterkant av profesjonaliseringen av lokalhistorien, vil det også bli aktuelt å sette litteraturen opp mot relevant teori. Oppgaven søker forståelse av hvordan lokalhistorie, ofte svært uakademisk i sin natur, står i forbindelse med historiebruk, historiebevissthet og kollektiv identitet.

1.2 Bakgrunn og hensikt

Denne oppgaven vil altså ta for seg Beiarns lokale historieskriving, hva som kjennetegner denne historieskrivinga, og hvordan denne har utviklet seg i tandem med lokalhistorie som fagfelt. Det finnes mange grunner til at denne oppgaven er relevant, og også for at Beiarn er et ideelt sted å undersøke i arbeidet med en slik oppgave. Lokalhistorie regnes som et av de områdene av historieskriving som har bredest populær appell. I dag er det over 400 registrerte historielag i Norge, med til sammen over 80.000 medlemmer.¹ Det er med andre ord en bred, folkelig interesse for lokalhistorie, og den har bare økt kontinuerlig siden feltet begynte å vokse i popularitet etter unionsoppløsningen av 1905. Ifølge historiker Dag Hundstad er lokalhistoriens framvekst knyttet tett sammen med konsepter som nasjons- og kulturbygging.² Det er ingen tilfeldighet at lokalhistorie vokste i popularitet i årene etter 1905, da nordmenn flest søkte etter det norske, en egen identitet etter mange hundre år med unioner og underlegenhet. I dag har lokalhistorien kanskje ikke den samme nasjonsbyggende funksjonen, men likevel har den aldri vært mer populært enn den er nå.

Beiarn er på ingen måte unik i den forstand at lokalhistorien fenger både fastboende og fraflyttede. Grunnen til at jeg behandler akkurat Beiarn i denne oppgaven, er først og fremst at jeg selv har et forhold til bygda gjennom mine besteforeldres landsted. Likevel er Beiarn på mange måter også en helt ideell plass å studere lokalhistorie. I skrivende stund bor det like i overkant av 1000 mennesker i Beiarn kommune. Befolkningen synker jevnt, og ifølge Statistisk sentralbyrå vil den være på drøyt 750 mennesker i 2040.³ Beiarn er med andre ord en av de sårbare distriktskommunene i Norge. Slik situasjonen er i dag, er det ikke rart at lokalhistorien fascinerer de som bor i, eller har et forhold til bygda. På Facebook finnes gruppen «Beiarn Før og Nå», en gruppe som omhandler Beiarns natur og historie. Gruppen har over 3500 medlemmer, altså mange flere enn de som i dag bor fast i bygda, og siden har nærmest daglig aktivitet. Det finnes med andre ord en fascinasjon for Beiarn som strekker seg langt utover kommunegrensene. Lokalhistorien spiller en helt egen rolle når det kommer til identitet og kultur i utsatte områder som Beiarn. Urbanisering og fraflytting er store

---

¹ Alsvik m. fl. 2019

² Hundstad 2015, s. 22

³ <https://www.ssb.no/kommunefakta/beiarn>

problemer for mange av distriktsområdene i landet. Jeg tror at lokalhistorien i disse områdene i dag har en funksjon som henger sammen med da lokalhistorie først vokste fram på starten av 1900-tallet, selv om konteksten er annerledes. Den gang handlet det om å finne og kultivere en kultur og en identitet, mens det i dag vil være viktigere å vedlikeholde og bevare dette.

1.3 Problemstilling

Lokalhistorie er en av de mest populære og tilgjengelige historiske sjangerne i Norge i dag, og Beiarn er intet unntak. Erling Vegusdals beiarbøker dannet et fundament som *Årbok for Beiarn* kunne bygge videre på, og disse verkene former brorparten av den lokalhistoriske litteraturbasen i bygda. Jeg er interessert i hvilken form denne litteraturen tar, årsakene til dette og hvordan litteraturen har utviklet seg over tid. Med dette som utgangspunkt vil jeg studere den lokale historieskrivingen i Beiarn gjennom følgende spørsmål: «*Hva er de sentrale kjennetegn ved den lokale historieskrivinga i Beiarn? På hvilke måter ble denne litteraturen påvirket av profesjonaliseringen av lokalhistorie på 1970-tallet, og videre: Hva er det ved Beiarns lokalhistoriske litteratur som verdsettes og oppleves som god lokalhistorie?*»

Problemstillingen er bred, og det er også hensikten – litteraturbasen er betydelig, og oppgaven søker å finne de sentrale trekkene snarere enn hver enkelt detalj. Jeg vil gjøre nærmere rede for mine framgangsmåter for å besvare problemstillingen senere i kapittelet, særlig i underkapitlene om teoretisk ramme og om kilder og metode. Noen videre presiseringer er allikevel nødvendige allerede her. Det første gjelder dette med «de sentrale kjennetegn». Her bygger spørsmålet på hypotesen om en historisk utvikling – der Beiarns lokalhistoriske litteratur gradvis har beveget seg fra et amatør-folkloristisk utgangspunkt hos Vegusdal, til en langt mer blandet tilstand på 1980-tallet med Beiarn historielag og *Årbok for Beiarn*. *Årboka* var til dels preget av «profesjonaliseringen» av lokalhistorie og et sosiokulturelt skifte i historiefaget for øvrig. Selv om dette skulle være en dekkende beskrivelse av litteraturens utvikling, så forteller det samtidig lite om verdsettingen og bruken av den lokalhistoriske litteraturen i Beiarn. Til dette trenger vi begreper som historiebruk og historiebevissthet, som kan beskrives som både kollektive og individuelle begrep. Begge deler er interessante for denne oppgaven.

1.4 Lokalhistorie som felt

I artikkelen *Lokalhistorien og historiefaget* diskuterer Dag Hundstad forholdet mellom lokalhistorie og historie som forskningsfag, og denne artikkelen forteller godt hvordan lokalhistorie som sjanger oppsto og har utviklet seg med tiden. I artikkelen diskuteres blant annet Norges unike posisjon når det kommer til mangfoldet av bygdebøker og lokale historielag, og hvordan amatører og profesjonelle historikere har forholdt seg til hverandre i arbeidet med å skrive lokalhistorie. Artikkelen tar også for seg spørsmålet om hvorvidt lokalhistoriens funksjon har endret seg i nyere tid etter hvert som fraflytting fra distriktene og en stadig økende urbanisering skaper avstand fra bygdene. Hundstad hevder at bygdebøkene i dag kan fungere som «et minnevers for det som en gang var et livskraftig lokalsamfunn».⁴ Dette vil være sentralt å undersøke i Beiarns lokalhistoriske litteratur. I Beiarn kommune finnes det i dag hele grender som ikke lenger har fastboende – lokalhistoriens rolle i å sørge for at disse områdenes historie ikke blir glemt er noe av det som vil være interessant å se nærmere på.

I sammenheng med dette kan en nevne artikkelen *Lokalhistorie i by og bygd*, skrevet av Ola Alsvik, Hans P. Hosar, Dag Hundstad, Marthe Glad Munch-Møller og Marianne Wiig. I likhet med Hundstads ovennevnte artikkel diskuterer forfatterne det lokalhistoriske fagfeltets utvikling, og hvordan denne har tatt ulike former i byene og regionene i forhold til bygdene og distriktene. Artikkelen presenterer også bygdeboka som en definerende sjanger innen lokalhistorien, og ser på sentrale trekk som har karakterisert bygdebøker over hele landet. Særlig interessant er det forfatterne skriver om hvordan den sosiokulturelle utviklingen på 1970-tallet gav bygdebøker en ny grobunn i Norge – en periode som sammenfaller med stor vekst i universitetene og en bredere profesjonalisering av historiefaget. Ifølge forfatterne ble historiefagets instrumentelle aspekter, altså bruken av historie til utenomfaglige formål, nå studert i langt større grad enn tidligere. I tillegg ble bruken av muntlige kilder langt mer utbredt.⁵ Artikkelen berører også hvordan lokalhistorien i dag gjennomgår en stadig modernisering, blant annet ved at enorme mengder kilder og stoff blir digitalisert. På denne måten blir stadig større deler av den helhetlige lokalhistoriske massen i Norge gjort

---

⁴ Hundstad 2015, s. 26

⁵ Alsvik m. fl. 2019

tilgjengelig for alle. I tillegg omtales en annen problemstilling for lokalhistorien; hvordan den skal forholde seg til det flerkulturelle samfunn i form av innvandrere, minoriteter og andre folkegrupper som ofte har vært marginalisert både i lokalhistorisk litteratur og i samfunnet for øvrig. I dag er dette noe lokalhistorisk litteratur ofte forsøker å inkludere. Artikkelen vil være interessant å sette opp mot *Årbok for Beiarn*.

Jeg vil også nevne et par av institusjonene som i dag skaper rammeverk for lokalhistorisk produksjon i Norge. Mest sentralt står Norsk lokalhistorisk institutt (NLI), som i dag ligger under Nasjonalbiblioteket og blant annet drifter nettsidene lokalhistoriewiki.no og historieblogg.no. Den førstnevnte er en digitalisering av *Norsk historisk leksikon*, som først ble gitt ut i 1974.⁶ Leksikonet er i dag fullstendig digitalisert på Lokalhistoriewiki, og er en uvurderlig kildebase for lokalhistorisk arbeid. Historieblogg er, slik navnet tilsier, en bloggplattform for historikere der vitenskapsfaget historie diskuteres i ulike kontekster. Bloggen skal stå som «et diskusjonsforum i grenselandet mellom historiografi, historieteori og historiebruk»,⁷ og åpner for at både faghistorikere og amatører kan skrive innlegg. I tillegg må en nevne Landslaget for lokalhistorie, som før 1982 het Landslaget for bygde- og byhistorie. Etter å opprinnelig ha blitt stiftet som en landsdekkende fellesorganisasjon, har Landslaget siden navneendringen fungert mer som en paraplyorganisasjon for de ulike historielagene i landet.⁸ Ikke minst står Landslaget bak både *Lokalhistorisk magasin* og *Heimen*. Sistnevnte er Norges eneste fagfelleverderte lokalhistoriske tidsskrift. Disse plattformene er uvurderlige for lokalhistoriens produksjon, og bidrar dessuten til å gi fagfeltet en akademisk tyngde.

I en annen av Dag Hundstads artikler, *Historikeren som regionbygger? – et fagkritisk perspektiv på fire landsdelshistoriske verk*, tar forfatteren opp lokalhistoriens rolle i å utvikle og opprettholde historiekultur og identitetsfellesskap. Artikkelen ser på hvordan lokalhistorien bidrar til konstruksjonen av «regioner»; hvordan historien bygger opp rammer for tradisjoner og kulturer med regionen, det begrensede området, i sentrum. Et sentralt poeng for Hundstad i denne artikkelen er hvordan lokalhistorien har en tendens til å være uklar i

---

⁶ Alsvik m. fl. 2019

⁷ https://www.historieblogg.no/?page_id=101

⁸ Alsvik m. fl. 2019

begrepsbruken, og hvordan lokalhistoriens nøling med å inkludere historieteori og faglige begrepsavklaringer både hever og hindrer litteraturens kvalitet.⁹ Denne artikkelen representerer en uttalt kritikk av lokal- og regionalhistorie fra et tradisjonelt historiefaglig perspektiv, og bringer dermed opp et interessant aspekt av lokalhistorien som sjanger. Villigheten til å inkludere alt fra vers, sanger og myter til mer akademisk historiefaglig arbeid gir lokalhistorien en særegen og bred appell. Et viktig argument for kritikere av lokalhistorien er imidlertid at denne tilnærmingen medfører at selve historien, selve faktaene som lokalhistoriske verk presenterer, risikerer å bli unøyaktige eller i verste fall direkte feil. Dette innholdsmangfoldet bidrar til å gi bygdebøker en bred populær appell, men det trenger ikke nødvendigvis å gå på bekostning av faglighet.

I dag blir mange lokalhistoriske verk produsert av og/eller med faglærte historikere, og dermed finner man mange artikler og innlegg i bygdebøker som har mange likhetstrekk med annen historieforskning. Fortsatt gjøres imidlertid mye arbeid av amatører, og dermed får lokalhistorie i dag fortsatt kritikk for å mangle teoretisk og metodisk refleksjon. Et annet argument for kritikere av lokalhistorien er at den ofte er preget av utdaterte teknikker og fortellermåter. Ifølge historiker Hilde Gunn Slottemo er mye lokalhistorie i Norge preget av et språkbruk og en litterær oppbygging som stammer fra midten av 1800-tallet, «kjennetegnet av en tilbaketrukket, usynlig og allvitende forteller».¹⁰ Sjangeren har dermed blitt beskrevet som konservativ og lite fleksibel. Dette kan fremstå som noe ironisk med tanke på at den andre sentrale kritikken av lokalhistorie er at den ignorerer tradisjonell historiefaglig teori- og metodebruk. Her er det imidlertid viktig å bemerke at kritikken tar for seg to ulike ting: arbeidsprosessen og språkbruket. Sjangerens tendens til å inkludere en tilbaketrukket og allvitende fortellerstemme gjør at mye lokalhistorie, særlig eldre verk fra midten av 1900-tallet, presenterer sitt innhold som sannhet uten at kilder refereres til eller at bevis pekes på. Dette er tendenser jeg vil se etter i litteraturen, særlig hos Vegusdal.

---

⁹ Hundstad 2012

¹⁰ Slottemo 2019

Et viktig spørsmål når man behandler lokalhistorie, er hva hensikten egentlig skal være. Er det ønskelig at lokalhistorie strippest for alle 'ufaglige' elementer og gjøres om til rene akademiske tidsskrifter? En slik tilnærming vil unektelig medføre en mer nøyaktig presentasjon av disse områdenes historie, men det vil også føre til at andre aspekter ved lokalhistorisk virksomhet og funksjon – søken etter identitet, kultur og fellesskap – begrenses i omfang og betydning. Inkluderingen av lokale myter, særegent språkbruk og diktning og vers med opprinnelse i det lokale er elementer som har hatt en sentral funksjon i lokalhistorien. Det er disse tingene som gjør at alle Norges hundrevis av bygdebøker har sitt eget særpreget, noe som videre fremmer lokal identitet. Jeg mener at lokalhistorisk litteratur trenger å beholde sine «uakademiske» innslag, og det er en posisjon jeg søker å forsvare i denne oppgaven. Ofte er lokal historiebruk noe som foregår ved siden av tradisjonell akademisk historie. Disse to størrelsene bør samvirke. Det er likevel verdt å nevne disse poengene her, all den tid spørsmålene rundt hva som bør og ikke bør inkluderes i lokalhistoriske verk fortsetter å være utfordrende, og historikere vil ha ulike tanker rundt dette.

1.5 Teoretisk ramme

I sin bok *Historie – Livsverden og fag* forteller den danske historikeren Bernard Eric Jensen om hvordan han møtte på nye hverdagsutfordringer etter at han flyttet. For Jensen ble det slik at han forlot stedet han hadde bodd i mange år, og nå måtte utforske sitt nye hjem, Vangede, og lære hva det var som kjennetegnet Vangede som et kulturlandskap.¹¹ Han ble godt hjulpet i denne prosessen av verket *Vangede bilder*, en lokalhistorisk verk om Vangede som inneholdt både bilder og historier fra innbyggerne i bygda. Jensen nevner *Vangede bilder* for å bevege seg inn i teorien om historiebruk og historiebevissthet. Historie, og hvordan vi bruker historien, gjennomsyrrer hverdagslivet, og historiebruk manifesterer seg på mange ulike måter. Dersom vi ser en fotballkamp på TV, kan det gjerne mimres om store kamper fra fortiden, og om hvordan humøret og stemningen ble styrt av hva som skjedde i og

---

¹¹ Jensen 2003, s. 65

rundt kampen.¹² Jensen bruker dette og andre eksempler på å vise hvordan hverdagens historiebruk er noe klart annerledes enn politisk historiebruk.

Politisk historiebruk er lettere å se og lettere å få et inntrykk av. Dersom en statsleder viser til historie for å rettferdiggjøre en handling, uansett hvor nøyaktig denne historien faktisk er, så er dette en form for politisk historiebruk. Dette er også grunnen til at det finnes langt flere undersøkelser av og forskning på politisk historiebruk enn det gjør av historiebruk i hverdagen. Jensen hevder at dette er fordi historiebruk i hverdagen er vanskeligere å tilnærme seg. I 2003, da boka ble skrevet, var det et relativt nytt forskningsfelt, uten en veletablert typologi, og kunne som felt klassifiseres som en hybrid. I dag er denne delen av historien langt mer utbredt, i hvert fall i historieforskning. I populærkulturen dominerer den politiske historiebruken imidlertid fortsatt. Et interessant poeng Jensen tar opp her, er det faktum at forskning på historiebruk i hverdagen vanskeliggjøres av at de mange ulike definisjonene av historie, både nåværende og tidligere, kompliserer hvordan vi forholder oss til historiebruk.¹³

Dette tar oss videre til begrepet historiebevissthet. Helt enkelt kan historiebevissthet defineres som samhandlingen mellom tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og forventninger til framtiden.¹⁴ Sentralt for Jensen er påstanden at alle mennesker er både historieskapt og historieskapende, og at dette er noe som man både kan og bør reflektere over.¹⁵ Det gjør oss til handlende, levende aktører i historien. Videre skiller Jensen mellom to ulike tilnærminger til interessen for historie – pragmatisk og antikvarisk. Pragmatisk historieinteresse kjennetegnes av at man søker å finne sammenhengen mellom noe i fortiden på den ene siden og nåtidens erfaringer og interesse på den andre siden. Antikvarisk historieinteresse dreier seg mer om en fascinasjon av fortiden og det som er forsvunnet med tiden. Når en snakker om lokalhistorie, er det særlig den antikvariske historieinteressen som skinner gjennom i litteraturen. I Beiarns lokalhistoriske litteratur kan interessen og fascinasjonen over bygdas historie sees i fortellingene om de sterke menn og deres utrolige

---

¹² Jensen 2003, s. 66

¹³ Jensen 2003, s. 66-67

¹⁴ Jensen 2003, s. 58

¹⁵ Jensen 2003, s. 65

bragder, om familiene som flyttet til, bodde og forlot bygda, eller om hvorfor en av myrene på gården Ness heter «Herr Per-myra». Denne historieskrivinga har det Jensen definerer som en *erindrende* funksjon – det er det fortidsfortolkende som står sentralt i historiebevisstheten.¹⁶

Historiebevissthet har en sentral rolle i utformingen av både individuell og kollektiv identitet – som Jensen skriver: «At opbygge et ‘selv’ og et ‘vi’ vil omfatte en fortids-, en nutids- og en fremtidsdimension, og en af forudsætningerne for at blive et handlingsdueligt menneske er, at man formår at etablere sammenhænge mellem fortid, nutid og fremtid».¹⁷ I forordet til den aller første utgaven av *Årbok for Beiarn* kan vi se hvilken funksjon den opprinnelige redaksjonen ønsket at årboka skulle ha:

«Vi håper og tror at dere vil finne mye som interesserer mellom disse permene, nye opplysninger og oppfriskning av de kunnskapene og de minnene den enkelte har om bygdas historie. [...] Vi har ei bygd som er rik på tradisjoner og historier av og med de ekte beiarværingene og det de har drevet med. Og historien går fremdeles sin gang, vi er alle med i den.»¹⁸

Årboka bearbeider minner, kunnskaper og tradisjoner som de ‘ekte beiarværingene’ har holdt på med. Årboka skal bidra til å definere og løfte opp en form for kollektiv identitet for alle beiarværingene. Litteraturen bidrar til å skape en folkelig historiekultur for de som bor i og/eller bryr seg om Beiarn.

Denne formen for historieskriving har blitt kritisert av faghistorikere. Jensen viser til historiker Michael Zuckermann og hans beskrivelse av en amerikansk undersøkelse om folkelig historiekultur som ‘ahistorisk’.¹⁹ Som et svar til denne beskrivelsen, hevder Jensen videre at denne beskrivelsen avspeiler en klassisk faghistorisk holdning, og at saken ser annerledes ut dersom utgangspunktet er et historiebegrep der historie forstås som en levende prosess – slik jeg tidligere har nevnt om historiebevissthet. Historie er ikke lenger kunnskap som utdannede fagfolk viderefører til andre, men rett og slett noe som alle mennesker **er**.²⁰

---

¹⁶ Jensen 2003, s. 68

¹⁷ Jensen 2003, s. 68

¹⁸ *Årbok for Beiarn* 1981, s. 5

¹⁹ Jensen 2003, s. 70

²⁰ Jensen 2003, s. 71

Jensen presenterer også et annet begrep som står sentralt i lokalhistorisk litteratur, nemlig erindringsfellesskap. Alle kulturer, både små og store, har sine egne erindringsfellesskap, som formes av alle livshistoriene som inngår i fellesskapet.

Folkloristikk er et svært viktig begrep i lokalhistorien. I mye lokalhistorisk litteratur, inkludert den vi finner i Beiarn, er det viet stor plass til folkloristikk – dikt, vers, fortellinger og sanger med røtter i det lokale er viktige aspekter av historien. Anne Eriksen og Torunn Selberg definerer folkloristikk, i boka *Tradisjon og fortelling – en innføring i folkloristikk*, som den ikke-materielle folkekulturen. Folkloristikken står svært sentralt i Beiarns lokalhistoriske litteratur, og begrepet vil følgelig være viktig også for denne oppgaven. Ifølge Eriksen og Selberg tolket forfattere av lokalhistorie tradisjonelle kulturformer som blant de mest autentiske røttene i fellesskapet.²¹ Lokalhistorisk litteratur har alltid søkt å finne det særpregede, det som skiller deres område fra det andre. Den bestemte lokale identiteten kan ikke eksistere uten noe håndfast som kan vises til som ‘deres eget’. Folkloristikken, som i likhet med historiefaget opererer fra det internasjonale til det lokale, er «knyttet til levende menneskers konkrete og ofte hverdagslige erfaringer, og for en stor del kommuniseres direkte, gjennom samtale og samhandling».²² Historiene om folkene i bygda og deres bragder og dyder er historie nedenfra, historie som er overført fra generasjon til generasjon og som nesten utelukkende er samlet muntlig. For faghistorikere kan denne metoden reise spørsmålet om hvorvidt det som fortelles er sant. Et alternativt perspektiv, introdusert av kulturforskere, er at det sentrale spørsmålet i historieskrivingen ikke trenger å være hvordan ting var, men hvordan de ble opplevd.²³ Dette er et perspektiv som også historikere har blitt mer opptatt av. Det sentrale spørsmålet er ikke nødvendigvis nøyaktig hvordan ting skjedde, men hvordan de påvirket handlinger og tankemåter blant de involverte. Dette konseptet kaller forfatterne for ‘innenfraperspektivet’. Dette er sentralt i lokalhistorisk litteratur, all den tid søken etter identitet og erindringsfellesskap er vel så viktig som objektive fakta. Denne folkloristiske tilgangen til historie undersøkes videre i kapittel 3.

---

²¹ Eriksen og Selberg 2006, s. 123

²² Eriksen og Selberg 2006, s. 132

²³ Eriksen og Selberg 2006, s. 164

Anne Tretviks bok *Lokal og regional historie* er en mye brukt innføring i lokalhistorie som forskningsfelt, og inkluderer en grundig oversikt over både feltets egen historie og historiografi. I tillegg skriver Tretvik om de mange ulike formene for lokalhistorie, om infrastrukturen som ligger rundt, og om profesjonaliseringen og statusøkningen av faget utover 1900-tallet. Lokalhistoriens plass i den bredere historiske teori- og metoddebatten blir også presentert. Det er særlig de sistnevnte temaene som er interessante for meg. Dette gjelder spesielt lokalhistoriens utvikling i status og profesjonalisering på 1970-tallet, i tråd med en utvikling i faglig mangfold i forbindelse med økningen av høyere utdanninger og historiefagets voksende interesse for sosialhistorie. Disse temaene vil behandles nærmere i kapittel 3. Dersom en tar Tretviks uttalelser i boka på ordet, avskrives store deler av den lokalhistoriske litteraturbasen i Beiarn som historieskriving. For Tretvik ligger det sentrale problemet i denne debatten i at en er nødt til å forlange teoribruk fra forfatteren dersom en ønsker at lokalhistorien som disiplin skal ha vitenskapelige ambisjoner.²⁴ Spørsmålet jeg ønsker å behandle går mer ut på hvorvidt lokalhistorien i det hele tatt trenger disse vitenskapelige ambisjonene, uavhengig av geografisk og sosiokulturell kontekst. Boka for øvrig gir imidlertid et godt innblikk i lokalhistoriens mangfold, og generelt hvordan feltet oppstod og utviklet seg over tid, og den vil være et sentralt referansepunkt for min del når det kommer til å sette Beiarns lokalhistoriske litteratur opp mot en større kontekst.

Einar Niemi og Harald Winges *Lokalhistorie som etterkrigshistorisk forskningsfelt* er et sentralt verk i norsk lokalhistorie. Artikkelen ble opprinnelig publisert som en del av det større forskningsprosjektet *Etterkrigshistorisk register*, som ble utført med den hensikt å samle ulike områder av etterkrigshistorisk forskning og «gi forskningsstatus i sentrale tema og forskningsfelt innen norsk etterkrigshistorie».²⁵ Blant det viktigste i Niemi og Winges artikkel er introduksjonen av begrepet 'lokalhistoriens janusansikt', som har vært mye brukt om norsk lokalhistorie i årene siden. Kort fortalt benytter Niemi og Winge seg av dette begrepet for å beskrive det særnorske fenomenet at lokalhistorie i Norge henvender seg til både akademiske miljøer og faghistorikere, og til lokalmiljøer og amatører. Dette fremstår imidlertid ikke som en svakhet for fagfeltet som helhet. I stedet har det blitt hevdet at denne

---

²⁴ Tretvik 2004, s. 88

²⁵ Niemi og Winge 1993, s. 2

dobbeltheten er årsaken til at norsk lokalhistorie står så sterkt i samfunnet som det gjør. I mange andre land mangler lokalhistorien enten interesse blant folk flest eller blant forskere.²⁶ I Norge har lokalhistorien fengst både amatører og fagfolk helt siden feltet først begynte å vokse frem. Dette bidrar til at mye lokalhistorie, inkludert *Årbok for Beiarn*, lykkes med å inkludere en imponerende mengde perspektiver og tema.

1.6 Kilder og metode

Til tross for at Beiarn er en relativt liten bygd med få innbyggere så finnes det en god del litteratur om bygdas historie. Dette er selvsagt mye på grunn av *Årbok for Beiarn*, et lokalhistorisk tidsskrift som har blitt publisert årlig av Beiarn Historielag siden 1981. Den andre betydelige bidragsyteren til litteraturen om Beiarn er Erling Vegusdal, en prest som bodde i Beiarn på midten av 1900-tallet. Han skrev fem bøker om Beiarn og Beiarns historie, der mye av innholdet er nedskrevne historier og fortellinger. For å kunne behandle min problemstilling, vil dermed Vegusdals beiarbøker og *Årbok for Beiarn* være mine primærkilder. Ettersom Vegusdals fem bøker alle er relativt omfangsrike, og det nå eksisterer nesten førti årganger av *Årbok for Beiarn*, er det hensiktsmessig å begrense dette kildematerialet noe.

Jeg har valgt ut tre av Erling Vegusdals bøker: *Beiarn soknekalls historie*, *Atterklang fra gammeltida* og *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn*. Jeg har valgt disse bøkene fordi de presenterer et ulike fokus. *Beiarn soknekalls historie* er den av Vegusdals bøker som har størst faghistorisk innslag – det er den som i størst grad kan leses som et akademisk historisk verk. Boka inneholder en oversikt over bygdas religiøse arv og navneopphav, samt en grundig gjennomgang av bygdas offentlige virksomheter, næringsveier og menneskene som beskjeftiget seg med disse.²⁷ *Atterklang fra gammeltida* tar utelukkende for seg folkloristikk, med fokus på sang, diktning, folketoner og bygdetradisjon. Boka har et uttalt muntlig preg, og deler av den er skrevet på dialekt.²⁸ *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn* har en svært folkelig tone. Her finner vi igjen eksempler på gamle soger og tradisjoner i bygda, samt et stort utvalg bilder og beretninger om arkeologiske funn, redskaper og

---

²⁶ Alsvik 1998, s. 8

²⁷ Vegusdal 1949, s. 357-360

²⁸ Vegusdal 1953, s. 5

brukskunst.²⁹ Vegusdals to andre bøker, *Farne tider* fra 1958 og *Gammelt or Beiara* fra 1979 er valgt vekk. *Farne tider* er valgt vekk fordi den bygger videre på innholdet i *Atterklang fra gammeltida*, som representerer et skifte i fokus fra *Beiarn soknekalls historie* og dermed er mer relevant å se på i den forbindelse. *Gammelt or Beiara* er valgt vekk fordi *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn* i større grad tar for seg den materielle folkekulturen, som ellers er mindre synlig hos Vegusdal. Det er verdt å merke seg igjen at alle bøkene er skrevet av den samme forfatteren. I en ideell verden skulle jeg gjerne hatt tilgang til et bredere utvalg opphavsmenn og kvinner, men det har seg rett og slett slik at det ikke finnes mye annen litteratur av samme omfang som behandler Beiarns historie.

Videre har jeg valgt å se på de fem første utgavene av *Årbok for Beiarn*, nærmere bestemt årgangene fra 1981-1985. Det er flere grunner til at jeg har valgt å gjøre det på denne måten. For det første går en sentral del av oppgaven ut på å undersøke hvor Beiarns lokalhistoriske litteratur passer inn i den større konteksten av lokalhistoriens profesjonaliseringsperiode fra 1970-tallet og utover. Gjennom å se på *Årbokas* fem første årganger, håper jeg å få en større forståelse for dette, da dette er en stor nok base til å se på hvordan årboka utviklet seg i løpet av de første årene. Jeg vil også minne om det faktum at den første utgaven av *Årboka* kom ut året etter Vegusdals siste beiarbok. Dermed kan en snakke om en tydelig overgang når det kommer til lokalhistorisk litteratur i Beiarn, der stafettpinnen på en måte ble gitt over fra Vegusdal til Beiarn historielag og deres skribenter. Her vil det være relevant å se på hvor en kan finne brudd og kontinuitet i litteraturen. Hvordan Vegusdals stil avspeiles i *Årboka*, hvordan introduksjonen av en redaksjon påvirket litteraturen, og hvordan et helt nytt mangfold av både skribenter, faglig kompetanse og litterære stiler markerte, seg vil bli beskrevet nærmere i denne oppgaven.

Når jeg skal i gang med å behandle min problemstilling, er det for dette arbeidet hensiktsmessig å fokusere på kvalitative metoder. Jeg ønsker å tolke kildematerialet for å finne meningen og hensikten i teksten. Arbeidet jeg skal utføre i denne oppgaven, vil i stor grad kunne beskrives som fortolkende, hermeneutisk metode. Dersom jeg ønsker å komme fram til gode svar på mine forskningsspørsmål, er jeg helt avhengig av å kunne analysere litteraturen på en god måte, ettersom det er i litteraturen jeg søker disse svarene. Nærlesning

---

²⁹ Vegusdal 1980, s. 9

av litteraturen vil med andre ord være en viktig metode for meg. Når jeg leser om folketradisjoner og gammel diktning fra Beiarn, er det viktig at jeg tar inn over meg alt det litteraturen prøver å si. Ettersom kildematerialet mitt i stor grad består av en rekke kortere artikler og fortellinger snarere enn en lang sammenheng, vil det være viktig for meg å kontinuerlig kontekstualisere hver tekst jeg leser. Jeg har valgt tekstenes *hvem, hva og hvor* som teoretisk støtte for min tekstanalyse.³⁰ Dette blir særlig relevant i arbeidet med *Årbok for Beiarn*. Ikke bare inneholder årboka tekster fra mange ulike sjangre, de er også skrevet av flere ulike forfattere med svært varierende erfaring og utdanning når det kommer til faghistorie. I kildematerialet finnes tekster som eksisterer i mange ulike kontekster, og må vurderes individuelt ut fra sammenhengen.

Som tidligere nevnt er deler av litteraturen, både hos Vegusdal og i årbøkene, skrevet på tradisjonelt beiarmaal. Disse tekstene eksisterer både i kulturelle, sosiale og språklige kontekster som alle må tas hensyn til i analysen av hva teksten i seg selv ønsker å si.³¹ Store deler av kildematerialet mitt har også en klart berettende tone – de er fortellinger om fortiden snarere enn rekonstruksjoner. Her kommer vi inn på problemstillingen beretning mot levning. En kilde brukes som beretning dersom historikeren tar utgangspunkt i at opplysningene kilden formidler er korrekte, og troverdige nok til å danne en reell historisk framstilling.³² Slik kan jeg imidlertid ikke analysere mye av litteraturen i kildematerialet. For å ta *Atterklang fra gammeltida* som et eksempel. Helt fra forordet har boken et uttalt muntlig preg, og forfatteren gjør det klart at han ønsker å skape en stemning av fortida snarere enn å rekonstruere den nøyaktig.³³ Boka har ingen litteraturliste, og underveis i teksten refereres det ikke til kilder. Den er basert på fortellinger og historier som forfatteren har samlet fra lokale beiarfolk. Det at denne kilden ikke kan brukes som beretning, betyr ikke nødvendigvis at boken bare inneholder skrøner og løgner - det betyr bare at materialet ikke er etterprøvbart nok i seg selv. Det er dermed mer hensiktsmessig å behandle kilden som en levning, en rest av fortiden, som kan fortelle om normer, samfunnsmønstre og intensjoner blant både forfatter og subjektene i

---

³⁰ Melve og Ryymin 2018, s. 50

³¹ Melve og Ryymin 2018, s. 55

³² Melve og Ryymin 2018, s. 38

²⁹ Vegusdal 1980, s. 9

teksten. Når jeg leser tekstene må jeg analysere faktorer som forfatternes intensjoner, språkbruk og valg hvis jeg skal kunne besvare mine forskningsspørsmål på en god måte. Hva forfatterne har valgt å skrive om (og ikke skrive om), er et sentralt aspekt i denne oppgaven.³⁴

---

³⁴ Kjeldstadli 2013, s. 185-186

2 Erling Vegusdals beiarbøker

2.1 Erling Vegusdal

Før jeg tar fatt på selve analysen av mine utvalgte bøker av Erling Vegusdal, er det hensiktsmessig å bruke litt tid på forfatteren. Opphavspersonen er svært viktig når det kommer til å forstå lokalhistorisk litteratur med en svært særegen stil. Det er nødvendig å etablere litt kontekst rundt Vegusdals forfatterskap om Beiarn, da det er flere ting som utmerker seg som interessant her. For det første var Erling Vegusdal ikke utdannet historiker. Han var utdannet prest, og det er ikke noe som tyder på at Vegusdal hadde erfaring med det akademiske rammeverket til historiefaget. Vegusdal var heller ikke beiarværing. Han var født og oppvokst i Risør i Agder, og kom først til Beiarn som ny sogneprest i 1939.³⁵ Dermed har det seg slik at forfatteren av grunnmuren for lokalhistorisk litteratur i Beiarn verken var utdannet historiker eller var fra bygda. Kjeldstadli (2013) hevder at «en forståelse av teksten må for det første hvile på en viss innsikt i personen».³⁶ Dette er særdeles viktig når en behandler lokalhistorie, og kanskje særlig når det kommer til lokalhistorien til en så liten plass som Beiarn. Vegusdal var ikke den eneste som publiserte lokalhistorie om Beiarn før *Årbok for Beiarn* først ble utgitt i 1981, men han var den dominerende skikkelsen i denne produksjonen. Andre lokalhistoriske verk om Beiarn før *Årboka for Beiarn* var stort sett museumsarbeid, hovedoppgaver eller andre verk som ikke hadde et offentlig publikum som målgruppe. Dermed var det i praksis Vegusdal som valgte hva som skulle med og, vel så viktig, hva som ikke skulle med. I samme åndedrag må en også nevne at det var Vegusdals litterære stil som ble formen Beiarns lokalhistoriske litteratur tok.

Vegusdals stil er svært fri, uformell og blomstrende, og kan tidvis minne mer om skjønnlitteratur enn om sakprosa. Den er åpenbart ikke utarbeidet fra en historisk metodeposisjon eller med bakgrunn i etablert teori. Han stiller jevnlig spørsmål i tekstene sine, men som regel sier han seg fornøyd med at svaret nok ikke er å få tak i. I tillegg har han en uttalt fascinasjon for alle trekkene og tradisjonene han fant i Beiarn; en fascinasjon som det ikke er utenkelig at ble forsterket fordi han kom til bygda som en utenforstående. Det må

---

³⁵ Vegusdal 1949, s. 76

³⁶ Kjeldstadli 2013, s. 185

nevnes her at deler av Vegusdals litteratur, primært i hans første bok, er skrevet mer faglig og formelt. Dette utgjør imidlertid en ganske liten del av hans litteratur som helhet. Jeg vil se nærmere på dette i kapittel 4. Vegusdal skrev fem beiarbøker i sin serie, og de fire siste har et uttalt folkløstisk preg og fokus. Hans første bok, *Beiarn soknekalls historie*, skiller seg ut som den eneste der han også viser interesse for mer tradisjonell, kronologisk historie og forsøker å skrive dette. Dermed er det naturlig å starte min analyse med den boka.

2.2 Beiarn soknekalls historie

Beiarn soknekalls historie, heretter omtalt som *Soknekall*, er altså den første boka Erling Vegusdal skrev om Beiarn. Den ble gitt ut i 1949, ti år etter at Vegusdal ankom bygda som ny sogneprest. Med et sidetall på 360 er det den lengste av hans bøker, og skiller seg ut i hans bibliografi som den eneste som ikke utelukkende fokuserer på folkekultur. I boka forsøker Vegusdal å innbefatte hele Beiarns historie fra kommunen først fikk egen kirke i 1724. Boka er innholdsrik og tidvis svært detaljert, særlig når det kommer til arbeidet rundt kirka og personene som har vært involvert i kirkehistorien. I tillegg til en omfattende hoveddel om kirka finner Vegusdal plass til nøye gjennomganger av hele bygdas infrastrukturelle historie, med egne kapitler om skole, politi, helsevesen, kommunal administrasjon, kommunikasjonsforbindelser, næringsveier og, i bokas siste del, en del av folkløstikken som skulle bli hovedfokus for resten av hans forfatterskap om Beiarn. Store deler av boka er lange lister over mennene som har arbeidet i sentrale posisjoner i bygda. Mest plass er, naturlig nok, viet til prestene, men også posisjoner som lærer, klokker, ordfører og lege er nøye dokumentert med portretter og små biografier, som ofte inkluderer en historie eller en myte om personen. På grunn av bokas store variasjon i innhold og svært brede fokus vil jeg i denne analysen vise til spesifikke eksempler her og der, men jeg vil ikke gå inn i detaljer på hvert enkelt kapittel av boka. Jeg mener at det er mer fornuftig å se på de røde trådene i boka; Vegusdals retorikk, kildebruk og valg når det kommer til innhold og form. er det som er mest relevant å se på i forbindelse med denne oppgaven.

Det er ikke tilfeldig at *Soknekall* er den eneste av Vegusdals bøker som har en tittel som minner om en tradisjonell akademisk historiebok. Dersom en ser på resten av bøkene hans, er det lett å se hvordan den skiller seg ut; *Beiarn soknekalls historie* ble etterfulgt av *Atterklang fra gammeltida* (1953), *Farne tider* (1958), *Gammelt or Beiara* (1979) og *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn* (1980). De senere bøkene tar utelukkende for seg

folkekultur av varierende typer, og bærer titler av en langt mer romantisk og skjønnlitterær form enn *Soknekall*. Det er ikke umiddelbart lett å si hvorfor Vegusdal skiftet fokus på denne måten, men mye av det har nok å gjøre med at Vegusdal rett og slett var mer interessert i folkloristikk enn tradisjonell historie. Allerede i forordet til *Soknekall* innrømmer Vegusdal sine og bokens begrensninger: «Som det vil fremgå av registret over kildene, er boken like så meget bygget på den muntlige tradisjon og oppteget, som på arkivstudier og trykte kilder. Den gjør ikke krav på å være uttømmende eller fullstendig [...], men det er mitt håp at den like vel må bli til glede for alle beiarværingene».³⁷ Forordet forteller mye om Vegusdals hensikter og intensjoner med verket. *Soknekall* er den eneste av hans bøker som delvis bygger på arkiv- og tekstbaserte kilder, men også her står muntlige kilder og tradisjon (som er et svært viktig begrep for Vegusdal) sterkt. Ifølge Eriksen og Selberg (2006) hadde muntligheten en helt annen og langt større verdi for forfattere av folkekultur enn for forfattere av tradisjonell historie. Muntlige kilder, helst hentet inn direkte fra enkeltpersoner, representerte en ekthet og kvalitet som forsvant i nedskrevne kilder.³⁸ Alt tyder på at dette var et inntrykk som Vegusdal var enig i, all den tid hans fire neste bøker nesten utelukkende baserer seg på muntlige kilder, nærmere bestemt lokalpersoner i Beiarn.

Tretvik (2004) viser til at bygdehistorie (lokalhistorie som spesifikt omhandler bygder og andre) som ble produsert i perioden mellom 1920-1970 ofte omhandlet et visst antall spesifikke emner, inkludert kirka, jordbruket, folketall og lokalt næringsliv og institusjoner.³⁹ Emnene hun nevner her sammenfaller godt med emnene som Vegusdal behandler i *Soknekall*. Vegusdal nevner ingen andre bygdebøker eller annen form for litteratur som inspirasjon eller utgangspunkt for sitt verk, men det er likevel interessant å se at det er mye overlapp mellom Vegusdals fokusområder og emnene Tretvik presenterer. Niemi og Winge (1993) definerer, med utgangspunkt i Thue (1983), denne type lokal historieskriving som en emnebasert fremstilling.⁴⁰ Denne type fremstilling settes opp mot en kronologisk fremstilling, og var typisk for lokalhistorie produsert i og for distriktsområdene utenfor de store byene i Norge.

---

³⁷ Vegusdal 1949, s. 5

³⁸ Eriksen og Selberg 2006, s. 146

³⁹ Tretvik 2004, s. 50

⁴⁰ Niemi og Winge 1993, s. 14

Det er her interessant å bemerke at *Soknekall* tar form som en slags mellomting. Selv om boka helhetlig er en emnebasert fremstilling behandler Vegusdal emnene kronologisk.

Bygdesamfunnet presenteres inndelt i emner, men beskrives innenfor bokas kronologiske rammeverk, med startpunkt da Beiarn fikk egen kirke i 1724. Niemi og Winge deler videre den emnebaserte fremstillingen opp i to ulike kategorier; en med få og omfattende kapitler og en annen med mange småkapitler.

Også her eksisterer *Soknekall* som en slags mellomting mellom to kategorier. Det er elleve kapitler i boka, og de varierer fra 73 sider (kapittel 10: Gammelt or Beiara) til 4 sider (kapittel 6: Helsevesen). Niemi og Winge og Tretvik er enige om at emnebasert lokalhistorie ofte begrenses av at emnene behandles og presenteres som individuelle hendelsesforløp der det kan være vanskelig for leseren å få et inntrykk av utvikling over tid.⁴¹ Dette stemmer godt overens med *Soknekall*, der Vegusdal favner svært bredt for å få med historier fra mange ulike deler av Beiarns historie, med den konsekvens at et kronologisk, helhetlig bilde av bygdas historie kan være vanskelig å få tak i som leser (kronologien innenfor de enkelte emnene er tydelig, men det er lite reflektering rundt hvordan de ulike emnene påvirker hverandre). Allikevel slår Niemi og Winge fast at den emnebaserte fremstillingen ofte er den som viser seg å være mest populær blant lesere. En emnebasert fremstilling gjør det enklere for leseren å hoppe mellom temaer som han finner interessante, og kan dermed gjøre fremstillingen mer tilgjengelig dersom man i bunn og grunn er mer interessert i å lese om visse personer og hendelser enn man er i å utvikle den helhetlige forståelsen. For Vegusdal, som gjennom hele sitt forfatterskap gjorde det tydelig at målet med bøkene var å glede og interessere beiarværingene, var nok dette en god modell. Tretvik hevder samtidig at den emnebaserte fremstillingen «vekte sansen for den gamle bygdekulturen og viljen til å bevare den».⁴² Jeg mener at man her kan spore Bernard Eric Jensens antikvariske historieinteresse i Vegusdals arbeid. Den antikvariske historieinteressen refererer til et historiesyn som behandler fortiden med fascinasjon. Den fremstår som noe fremmed, noe som opphøyes til en posisjon av forundring og beundring. Jensen hevder at dette ofte manifesterer seg i interessen av å samle

---

⁴¹ Tretvik 2004, s. 52

⁴² Tretvik 2004, s. 50

på gamle ting, og at tingenes alder gir dem en egen «aura».⁴³ Dette kan sees i måten Vegusdal skriver om Beiarns gamle kirke i *Soknekall*.

Vegusdal vier ti sider av boken på å beskrive den gamle kirken i stor detalj, med fokus på kirkens særegenheter. Han går så langt som å beskrive detaljene på de enkelte kirketavlene. Det er særlig avsnittet om gammelkirkens kirkeskip som utmerker seg:

*«Det gamle kirkeskip stammer antagelig fra kirkens første dager, og en gjør vel rett i å gå ut fra at det er forarbeidet av en bygdens mann som har hatt god kjennskap til den tids skip, muligens selv vært til orlogs og seilt med en fregatt av samme type. Skipet er meget pent av utseende og godt utført».*⁴⁴

Dette sitatet forteller mye om Vegusdals språkbruk og tilnærming til materialet sitt. Han vet verken kirkeskipets alder, opprinnelse eller noen detaljer om opphavsmannen. Allikevel trekker han lite etterprøvbare konklusjoner om både opphavsmannen og skipet, og tar noen forsiktige forbehold med bruk av ord som ‘antagelig’ og ‘en gjør vel rett i’. Denne teknikken er svært gjentakende hos Vegusdal, og vil bli behandlet nærmere i kapittel 4. Selv om Vegusdal ikke fysisk samler på gamle ting i sin tekst så vitner den omfattende omtalen av hele den gamle kirkens inventar om antikvarisk historieinteresse i form av en litterær samling. For Vegusdal blir ‘det gamle’ skrevet om, ikke fysisk samlet på, men det blir like fullt beholdt.

Til tross for en uformell fortellertone og subjektive vurderinger er altså *Soknekall* også delvis bygget på tekstbaserte kilder, og Vegusdal gjennomførte også grundig arkivarbeid i produksjonen av teksten. Det er dermed verdt å ta en nærmere titt på hans kildebruk, og hvordan han behandler kildene han viser til i boka. I kapittel ni i *Soknekall*, som heter ‘Næringsveier’, går Vegusdal i stor detalj gjennom de mange ulike næringsveiene opp gjennom Beiarns historie. Mye plass vies naturlig nok til jordbruket, all den tid jordbruket stod for majoriteten av årsverk i Beiarn (som de fleste andre distriktsområder i Norge) både gjennom historien, og fortsatt da boken ble skrevet på slutten av 1940-tallet. I den anledning har han inkludert en statistisk oversikt over antall husdyr i Beiarn, der alle husdyrene i bygda ble telt opp. Oversiktene Vegusdal har inkludert i boka er fra 1866, 1929 og 1939. I samme

---

⁴³ Jensen 2003, s. 67

⁴⁴ Vegusdal 1949, s. 49

delkapittel presenterer han også statistikk over jordbrukstelingen, altså det totale areal av bygda som var viet til jordbruket, skogbrukstelingen (tilsvarende som jordbruksteling) og verdien av jordbruket som helhet.⁴⁵

Disse sidene representerer et betydelig kvantitativt kildemateriale, og inneholder allerede ved første øyekast mye interessant data som Vegusdal rett og slett ikke diskuterer. For eksempel kan en se at antall sau og storfe i bygda begge har steget med over 30 % i 1939 sammenlignet med 1929, mens antall geiter har sunket med 2,4 % i den samme perioden. Jordbruksarealet i bygda hadde i den samme perioden økt med 39 %. Samtidig hadde skogbrukarealet sunket fra 247023 dekar til 82736 dekar mellom 1927 og 1939 - en nedgang på 66,5 %. En av de viktigste begrunnelsene for å benytte kvantitative metoder er for å avdekke mønstre og annen utvikling over en lengre tidsperiode.⁴⁶ I *Soknekall* presenterer Vegusdal simpelthen disse dataene som om de var en kuriositet; slik ser jordbruket og skogbruket ut i dag. Han reflekterer ikke videre rundt dette, og gjør heller ingen forsøk på å behandle det som blir presentert. Disse kvantitative kildene kunne vært et flott utgangspunkt for Vegusdal til å undersøke utviklingen i jordbruket i Beiarn. I stedet blir de stående som informasjon som kan være interessant for en leser, men der man blir sittende og undre på nøyaktig hva dataen egentlig betyr, og hva hensikten er med å inkludere den.

Kildebruken er et av områdene der Vegusdals manglende erfaring med, og interesse for, akademisk historie skinner gjennom. Det finnes imidlertid også eksempler på at Vegusdal bruker de skriftlige kildene sine til god argumentasjon. Det er særlig når han skriver om historien rundt den tidlige organiseringen av kristendommen at Vegusdal lykkes med dette. Sogneprest Hans Hammonds «Nordiske Missionshistorie» fra 1786 er et verk han refererer til ofte, særlig rundt etableringen av Beiarns gamle kirke og samemisjonen. I starten av kapitlet om skolen viser Vegusdal til en kontrakt opprettet av misjonspresten Thomas von Westen og Peder Bruun, Beiarns første sogneprest, som forpliktet sognepresten å gjennomføre undervisning i bygda. Vegusdal hevder at dette var noe Bruun gjennomførte, og viser til en materialoversikt over bygda fra 1724 som nevner både skolehuset og «1 skolelærer».⁴⁷

---

⁴⁵ Vegusdal 1949, s. 181-186

⁴⁶ Kjeldstadli 2013, s. 229

⁴⁷ Vegusdal 1949, s. 105

Kapittelet om skolen er for øvrig preget av en mer akademisk tone enn i mange andre deler av boka. Jeg tar med dette eksempelet for igjen å illustrere mangfoldet som preger Vegusdals litteratur. Hans bøker eksisterer på tvers av både litterære sjangre og faglig nivå, også innenfor samme perm.

Vegusdals litteratur er preget av en utbredt variasjon i både stil, innhold og fokus. I de områdene der han behandler skriftlige kilder og argumenterer ut fra disse er tonen saklig og formell, mens dette endres fullstendig når han skriver folkloristisk. Her er tonen mye løsere, og diverse skjønnlitterære teknikker kan observeres. En kan se på et par eksempler av denne dualiteten. I det følgende sitat skriver Vegusdal om Beiarns første skolebygg:

«Det første skolehus i bygden ble bygget allerede i 1725, samtidig med kirken og oppholdsrommet for presten, den såkalte 'prestestue'. Det fremgår av en oversikt over den misjonens materiell i 1724, punkt 9: 'Gildeskaal i Nordlandene (150 lapper) Præsten i Beieren er Missionær, 1 Skolelærer, 1 Kirke' og 'Skole paa Mollejord i Beieren, hvilke begge Præsten har ladet bygge'. Prestestuen nevnes ikke i denne fortegnelse, enten den da ble bygget litt senere, eller var kombinert med skolehuset, eller ikke medregnes til materiellet for undervisningen.»⁴⁸

En kan så se videre på følgende sitat, der Vegusdal skriver om gammel overtro i bygda:

«Når en skulle drikke i en bekk om sommeren, måtte en alltid passe på å spytte i bekken, tvi! – et godt stykke ovenfor, og så drikke seg utørst for spyttet kom nedover. Dette gjorde en for å sikre seg mot at hulder eller annet 'ukjo' skulle forurense vannet. For alt slikt kunne ikke komme forbi 'kristenmanns' spytt, mente en.»⁴⁹

Disse to sitatene er altså skrevet av samme forfatter i den samme boka, men er svært langt unna hverandre både når det kommer til språklig tone og metodisk tilnærming. *Soknekalls* rolle i Vegusdals forfatterskap og Beiarns kulturtradisjon som helhet vil undersøkes i kapittel 4.

I *Beiarn soknekalls historie* skriver Erling Vegusdal om Beiarns historie i perioden 1724-1949, med en kort introduksjon av tidligere historie helt i starten av boka. Boka er en emnebasert fremstilling, produsert og presentert på en måte som var typisk for distriktbasert lokalhistorie på midten av 1900-tallet. Boka inneholder imidlertid også et kronologisk fokus

---

⁴⁸ Vegusdal 1949, s. 124

⁴⁹ Vegusdal 1949, s. 293

innenfor disse emnene. En annen ting som gjør *Soknekall* så interessant, er hvordan Vegusdals mangel på erfaring med akademisk historie former litteraturen hans, fra språklig tone til metode. Når en leser *Soknekall* i dag skinner det gjennom at Vegusdal var mer interessert i muntlighet, fortellinger og folkloristikk for øvrig enn han var interessert i data og historiske mønstre. Dette betyr imidlertid ikke at boka ikke fremstår slik han ønsket. Hadde Vegusdal åpnet *Soknekall* med å presentere boka som objektivitet, en realistisk og faktabasert fremstilling av Beiarns historie, hadde boka kanskje ikke vært like vellykket. I stedet innrømmer Vegusdal at boka har sine mangler fra starten av, mens han fortsatt bevarer en stolthet over å ha benyttet seg av både muntlige og skriftlige kilder – selv om bruken av disse varierer i kvalitet. Han gjør det klart for leseren at boka eksisterer for å glede beiarværing, og der lykkes han. Det betyr ikke man ikke kan finne mangler eller ønske at visse deler av arbeidet var produsert med større historiefaglig kompetanse. Spørsmålet blir heller hvor viktig det til syvende og sist er i bokas kontekst. Jeg vil behandle dette spørsmålet nærmere i kapittel 4. Dersom boka var produsert med en faghistorisk målgruppe i tankene hadde dette vært en større svakhet. Uansett har det seg slik at Vegusdal mer eller mindre droppet tekstbaserte kilder og arkivarbeid i sine fremtidige bøker. Allerede i slutten av *Soknekall*, i bokas lengste kapittel (kapittel 11 – Gammelt or Beiara), vier han mye plass til folkloristikken. Disse temaene skulle forme brorparten av hans videre forfatterskap, og denne endringen sees tydelig allerede i hans neste bok.

2.3 Atterklang fra gammeltida

Atterklang fra gammeltida (heretter omtalt som *Atterklang*) ble gitt ut i 1953, fire år etter *Soknekall*. Boka representerer et tydelig skifte i fokus for Vegusdal. Allerede i tittelen demonstrerer Vegusdal at boken vil ha en langt mer romantisk tone enn *Soknekall* (det betyr ikke at tittelen er tilfeldig). *Atterklang* inneholder store mengder dikt, vers, sanger og annen musikalsk og lyrisk folkloristikk. Boka er rundt 200 sider kortere enn *Soknekall*, og beskjeftiger seg ikke med noe annet enn folkloristikken. På mange måter fremstår boka, og resten av Vegusdals bibliografi, mer som folkloristiske og etnologiske verk enn som historiske, all den tid det er den sosiokulturelle arven som behandles.

Et sentralt trekk ved *Atterklang* er at store deler av boka er skrevet på tradisjonelt beiarsmål. I forordet argumenterer han, slik han gjorde i *Soknekall*, for hvorfor han har tatt dette valget;

«Jeg har prøvd å legge språket opp til folkemålet der hvor jeg gjenforteller med egne ord, for å beholde noe av det muntlige liv over framstillinga. Det som er gjengitt på bearmål, gjør ikke krav på å være målprøver i filologisk forstand. Selve skrivemåten er noe normalisert. Det er brukt bare vanlige skriftegn. Det som tilsiktes, er å gi en dâm av det målet de gamle brukte.»⁵⁰

Bearmålet er naturligvis en svært tilgjengelig kilde for lokal identitet, all den tid dialekten er særegen for akkurat Bearn. Det å bruke bearmålet på denne måten gir dermed verket større autoritet når det kommer til lokal ekthet. Sitatet fra forordet er svært viktig for *Atterklang* som helhet. Det tydeliggjør for leseren at språket i seg selv er en vesentlig del av verket. I tillegg skinner den antikvariske historieinteressen gjennom igjen. Vegusdal ønsker å gjengi språket til de gamle. Fascinasjonen med det gamle og interessen i å vedlikeholde dette er viktig.

Som tidligere nevnt har *Atterklang* et tydelig fokus på bygdas folkepoesi – ikke nødvendigvis fra Vegusdal selv, men fra stoffet han presenterer. Boka inneholder et rikt arkiv av lyrikk og sanger i ulike former, inkludert dikt, lokkesanger for buskapen, vuggesanger og religiøse folketoner. I tillegg inkluderer boka et innblikk i lokale eventyr, gåter og bjørnesoger; bjørnejakt har vært inspirasjonen for mange historier og myter i Bearn.⁵¹ Dette gir boka en helt annen form enn *Soknekall*. Selv om det der også var inkludert mange sider om folkloristikk, er den i *Atterklang* fremhevet til det sentrale fokus. I likhet med *Soknekall* favner imidlertid boka bredt, og inkluderer folkloristikk over en bred variasjon av sjangre. Eriksen og Selberg definerer denne folkediktningen som naturpoesi; en type diktning som sto i motsetning til den mer tradisjonelle skriftkulturen.⁵² Dette var en form for poesi hvis verdi var annerledes. Den var unik for lokalbefolkningen, og viste til akkurat deres skaperevne, kreativitet og kulturelle arv. Det var denne naturpoesien som representerte folkekulturen på sitt mest ekte, all den tid den var nedført som muntlig tradisjon og dermed hadde vokst med folket. Den var felleseie og noe alle i bygda kunne være stolt av. Denne stoltheten er tydelig å se i Vegusdals tekst, selv om han ikke selv var beiarværing. Her skriver Vegusdal om en av det gamle Bearns menn, og refererer til en folketone som er delvis gjengitt på siden:

---

⁵⁰ Vegusdal 1953, s. 5

⁵¹ Vegusdal 1953, s. 159-160

⁵² Eriksen og Selberg 2006, s. 147

«Kalmandas far, Aron Skigamslett, var en storsanger. Han hadde ved siden av sin gode stemme også et godt minne. Han kunne utenat (utjotel) den såkalte Lang-viso på om lag 150 vers. Denne stemte han i med når han fór heimanav, og med alle lenker og sløyfer rakk Lang-viso til han nådde Rengård og kom inn på tunet der.»⁵³

Utdraget over er bare ett av mange titalls slike beskrivelser som Vegusdal har inkludert i *Atterklang*, rundt naturpoesien han presenterer i boka. Her demonstrerer han den folkelige tonen i stilen sin, og setter også inn ord på beiar mål midt i sitt eget bokmål. Det er her verdt å merke seg når boka kom ut. *Soknekall* og *Atterklang* ble gitt ut i henholdsvis 1949 og 1953, i en tid midt på 1900-tallet der akademisk historieskriving lenge hadde vært preget av historisk idealisme – historien ble skrevet ovenfra og ned, der fokuset var de store menn og deres gjerninger. Etter andre verdenskrig havnet den idealismen mer i bakgrunnen for profesjonelle historikere. I *Soknekall* kan en faktisk se noe av denne idealismen i Vegusdals tekst selv om han skriver bygdehistorie. De mange titalls sidene i boka som er viet til lange biografier om bygdas prester, lærere og andre betydningsfulle menn, viser til dette. Sånn sett kan en si at visse deler av boka kan knyttes opp mot et eldre, idealistisk historiesyn. Allikevel har Vegusdal også et tydelig fokus på bygda som helhet, og nevner dusinvis av navn på mer beskjedne bygdefolk som har preget Beiarn på ulike vis. Dette er en trend som virkelig setter til i *Atterklang*. Vegusdal har her droppet skriftlige kilder fullstendig. Hans kildeliste, presentert på side 7-8, består utelukkende av en liste beiarfolk som har fortalt historiene som Vegusdal gjengir i boka. Disse personene fremstår nærmest som et persongalleri gjennom teksten, all den tid flere av dem dukker opp med jevne mellomrom i flere ulike kapitler og underkapitler. Storsangeren Aron Skigamslett, vist til over, er et av mange eksempler på dette – han var faren til Kalmanda Rengård, en av de muntlige kildene Vegusdal benyttet seg av i produksjonen av boka.

Hundstad (2015) hevder at en av lokalhistoriens primære roller i den første halvdel av 1900-tallet var å «berge det som var igjen av muntlig tradisjon og materielle kulturminner».⁵⁴ Dette stemmer godt overens med Vegusdals verker. Den muntlige tradisjonen står veldig

---

⁵³ Vegusdal 1953, s. 32

⁵⁴ Hundstad 2015, s. 22

sterkt i hans forfatterskap, og han er tydelig opptatt av å fremheve og bevare den. I innledningen til kapittelet om religiøse folketoner avslutter Vegusdal på følgende vis:

«Det var i sin tid mange stev og toner i bygda som nå er gått i graven med de gamle. Trist at ikke noen i tide tok til med å samle disse gamle ting. Det som det lot seg gjøre å samle, er bare en liten del av det rike stoffet som en gang var tilgjengelig.»⁵⁵

For Vegusdal og hans folkloristiske interesser var dette materialet et kulturelt fellesgods⁵⁶ – det representerte en del av hele bygdas sosiokulturelle arv. Vegusdal returnerte aldri til fokuset han hadde i *Soknekall* i senere verker. I stedet ble *Atterklang* et tydelig skifte for forfatteren.

2.4 Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn

Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn (heretter *Tradisjon og kulturbilder*) ble gitt ut i 1980, altså over 30 år etter *Soknekall*. Den er den siste boka Vegusdal skrev om Beiarn. Boka har, i likhet med de tre andre bøkene som ble utgitt etter *Soknekall*, et betydelig folkloristisk fokus og behandler mange av de samme emnene som *Atterklang*. Her finnes både sanger, eventyr, kvad og myter fra bygdas historie, men det er ikke disse tingene jeg vil fokusere på i behandlingen av denne boka. Det er mer interessant å se på hvordan Vegusdal skriver om materiell folkekultur, som er et tydelig fokusområde i *Tradisjon og kulturbilder*. I kontrast til folkloristikkens fokus på muntlige overleveringer av litteratur går den materielle folkekulturen i stedet ut på for eksempel byggeskikker, redskapsbruk og arbeidsliv – materiell folkekultur er altså en sentral del av etnologien. I *Tradisjon og kulturbilder* vier Vegusdal plass til både folkloristikk og materiell folkekultur. I boka kommer den materielle folkekulturen i fokus i form av Vegusdals gjennomgang av gamle bygninger, jordbruksredskaper og brukskunst. Det jeg mener er det mest interessante med Vegusdals behandling av materiell folkekultur er at han, bevisst eller ei, vever den sammen med folkloristikken.

Jeg vil her se på hvordan Vegusdal skriver om gamle bygninger i bygda, i et kapittel som strekker seg fra side 113-149 i *Tradisjon og kulturbilder*. Det er altså viet mye plass til dette

---

⁵⁵ Vegusdal 1953, s. 25

⁵⁶ Eriksen og Selberg 2006, s. 165

tema, og det er tydelig i Vegusdals tone at han finner emnet interessant. Et interessant aspekt ved dette kapittelet er hvordan Vegusdal skriver folkloristisk om materiell folkekultur, i samme kapittel som han skriver mer tradisjonell etnologi. Vegusdal innleder kapittelet om gamle bygninger med å skrive om gamle tømmerhus. I etnologisk tradisjon ville det her vært naturlig for han å gå i detalj om byggeskikken til tømmerhusene – hvordan de var konstruert, hvorfor de ble konstruert på den måten, hvilket materiale som ble brukt og hvorfor. Det er imidlertid ikke dette Vegusdal interesserer seg for her. I stedet innledes kapittelet med en oppramsing av redskaper og de gamle tømmerhusenes byggedeler, skrevet på bredt beiar mål uten etymologisk forklaring.⁵⁷ Her beskjeftiger Vegusdal seg med materiell folkekultur, men han presenterer det som om det var handlelisten til en beiarbonde på 1700-tallet.

Denne stilen fortsetter videre i kapittelet også når han går inn på eksempler av gamle bygninger og skriver litt om dem. Her inkluderer han små historier og fortellinger om husene som nå har rast sammen, og hvordan visse deler av disse klenodiene fortsatt eksisterer den dag i dag. Den antikvariske historieinteressen vedvarer også når han behandler materiell folkekultur, og her blander han også inn folkloristikken. Det som er svært interessant, er hvordan denne tonen endrer seg når Vegusdal skriver om byggeskikken til bygdas gamle ladehus.⁵⁸ Her går han inn i detalj på hvordan bygningen ble konstruert, og forklarer hvorfor valgene ble tatt på den måten de ble. Etnologen Arne Lie Christensen har beskrevet materialer og byggeteknikker som ble brukt i Norge opp gjennom historien. Han skriver blant annet at «en gammel skikk var å grave husene ned i en skråbakke som helst skulle være vendt mot sola. Tre av veggene ble murt i stein, mens taket og gavlveggen med døra var av tre.»⁵⁹ Dette beskriver en annen byggestil enn Beiarns ladehus, men merk hvordan Vegusdals språkbruk her ligner på Christensens: «Siden terrenget under laden skråna svakt nordover, måtte tverplanka underst skrånes noe mot sørsida. Understellet på langsida mot sør har vært atskillig lavere enn på nordsida av denne grunn, og her er det mulig at båken har kvilt direkte på store steinheller.»⁶⁰ Det er ikke lett å si hvorfor Vegusdal skriver så annerledes om ladehusene

---

⁵⁷ Vegusdal 1980, s. 114

⁵⁸ Vegusdal 1980, s. 129

⁵⁹ Christensen 1998, s. 41

⁶⁰ Vegusdal 1980, s. 129

sammenlignet med tømmerhusene, men det bidrar til å gi boka denne særegne stilen som alle hans verker har, preget av en tydelig emneavhengig variasjon i tone og detaljnivå.

I forordet til *Tradisjon og kulturbilder* skriver Vegusdal blant annet følgende:

«Noen vil kunne undre seg over hvordan jeg, som kom som ung prest til bygda, gikk i gang med dette bokarbeidet. [...] Lite ante jeg den gang at dette arbeide skulle komme til å strekke seg over 40 år, og bli en så aktuell og levende fritidsbeskjeftigelse som det viste seg å bli. Takk til alle dere som på forskjellige måter har vært mine gode medarbeidere, og bidratt til at gammel tradisjon er blitt tatt vare på.»⁶¹

Dette sitatet oppsummerer mye av Vegusdals hensikt med beiarbøkene. Han kom til bygda som ung mann og ble fascinert over den rike folkekulturen som eksisterte der. Han beskriver arbeidet som en fritidsbeskjeftigelse, og det viktigste for hans del er at gammel tradisjon er blitt tatt vare på. Gjennom hele hans forfatterskap er det ikke enkelt å kategorisere Vegusdal når det kommer til akademisk retning. Vegusdal behersket ikke historisk teori eller metode godt nok til at bøkene i ettertid kan betraktes som tilstrekkelig arbeid dersom en ser gjennom en streng historiefaglig linse. Allikevel har det seg slik at Vegusdal gjennom fire tiår gjennomførte et imponerende og svært omfangsrikt arbeid, og samlet store mengder med informasjon og stoff som nå er samlet i fem bøker som inneholder en enorm mengde naturpoesi og folkediktning. Dette er hundrevis av sider med folkloristisk materiale som i verste fall hadde gått tapt og definitivt hadde vært mindre omfangsrikt uten Vegusdals arbeid. Samtidig må en ha med i tankene at Vegusdals bøker er hans fremstilling av Beiarns kulturtradisjon, med liten innvirkning fra andre. Tretvik (2004) presenterer spørsmålet om lokalhistorie egentlig trenger teori. Hun konkluderer med at den type arbeid som Vegusdal bedrev ikke er historieskriving, men i beste fall kan stå igjen som kildesamling for andre.⁶² Allerede året etter at *Tradisjon og kulturbilder* ble gitt ut startet Beiarn historielag å gi ut bygdeboka *Årbok for Beiarn*, som har blitt gitt ut årlig siden da. Vegusdals arbeid var og er en stor inspirasjon for *Årboka*, som begynte kollektiviseringen av lokalhistorien i Beiarn med et enda bredere detaljfokus og introduksjonen av faghistorikere og andre akademikere.

---

⁶¹ Vegusdal 1980, s. 7

⁶² Tretvik 2004, s. 87-88

3 Årbok for Beiarn

3.1 Hvem andre enn Vegusdal og historielaget?

Årbok for Beiarn, heretter omtalt som *Årboka*, er i dag den viktigste kilden for lokalhistorisk materiale i Beiarn. Den utgis årlig, og publiseres av Beiarn historielag. Historielaget har i årene siden 1981, da den første utgaven kom ut, hatt mange ulike bidragsyttere involvert både i redaksjonen og som skribenter. *Årboka* er preget av en stor sjangervariasjon, og har inkludert bidrag fra amatører, faghistorikere og andre akademikere, blant annet arkeologer og botanikere. I denne oppgaven vil jeg først og fremst se på de fem første årbøkene, altså utgavene fra 1981-1985. Hensikten med dette valget er å studere hvordan Beiarns lokalhistoriske litteratur ble påvirket av introduksjonen av *Årboka*, etter et halvt århundre der Erling Vegusdals beiarbøker nærmest var den eneste lokalhistoriske litteraturen (utenom oppslagsverk som gards- og slektshistorier, hvis verdi ikke undervurderes men som ikke blir behandlet her) som ble publisert til det offentlige.

Det finnes noe historisk litteratur om Beiarn som ble skrevet av andre enn Vegusdal før *Årboka* begynte, som arkeolog Povl Simonsens *Funn og Fortidsminner i Gildeskål og Beiarn. Antikvariske Registreringer i Nord-Norge II* og Turid Følling Holtets hovedoppgave i historie fra Universitetet i Oslo i 1971 med tittelen *Ødegårder i Gildeskål og Beiarn ca. 1400-1600*. Simonsen behandles ikke her da hans oversikt primært er et register over arkeologiske funn på de ulike gårdene med lite diskusjon rundt. Boka inneholder også en del etymologi rundt de ulike gårdsnavnene og avsluttes med en kort gjennomgang av de ulike materialhistoriske æraene som kan sees i området. Holtets hovedoppgave kunne ha vært studert nærmere her, men mine avgrensningskriterer gjør at den ikke er en del av mitt primærmateriale. Den har imidlertid vært en verdifull og ofte brukt kilde for *Årboka*, der Holtet selv også har bidratt. Jeg nevner disse verkene for å anerkjenne at det ble produsert annen litteratur om Beiarn mellom Vegusdal og *Årboka*. Jeg betviler ikke deres faglige kvalitet eller verdi, men for denne oppgavens del er det mer relevant å se på de sistnevnte.

3.2 Den lokalhistoriske konteksten på 1980-tallet

Det lokalhistoriske feltet gjennomgikk en gradvis og stigende vekst i popularitet og faglig kvalitet gjennom hele 1900-tallet. Et begrep det ofte snakkes om i debatten rundt lokalhistorie som fagfelt er 'profesjonaliseringen' – altså når lokalhistorie som felt ble

profesjonalisert, og produksjonen byttet hender fra amatøreren til faghistorikeren. Det er imidlertid ikke umiddelbart enkelt å sette et årstall på denne profesjonaliseringen, og forskere er heller ikke alltid enig i når dette skjedde. Kjeldstadli plasserer det første innrykket av profesjonelle til slutten av 1930-tallet.⁶³ Tretvik skriver om den gradvise utviklingen i profesjonaliseringen og setter 1970-tallet og fremover som perioden der dette virkelig tok til.⁶⁴ Dette til tross for at det som ofte regnes som den første moderne bygdeboka, *Hurum herred. En historisk-topografisk beskrivelse*, ble gitt ut i 1903 og var skrevet av Oscar Albert Johnsen.⁶⁵ Johnsen var utdannet faghistoriker og en betydelig skikkelse i norsk historieskriving. Andre viktige faghistorikere, som Andreas Holmsen (*Eidsvoll bygds historie*, 1936) og Edvard Bull d.e. (*Akers historie*, 1918), skrev og publiserte også lokalhistorisk materiale tidlig på 1900-tallet. Faktum er at profesjonaliseringen av lokalhistorie ikke skjedde over natten, og at faghistorikere har vært involvert i produksjonen helt siden fagfeltet vokste fram.

Tretviks datering til 1970-tallet er imidlertid noe som ofte går igjen når en snakker om profesjonaliseringen i sin brede form, og noe også Alsvik m. fl. støtter opp under.⁶⁶ Dette stemmer også godt overens med tendensene som preget norsk historieskriving i denne perioden. 1970- og 80-tallet sammenfaller både med en stor vekst i universitetsutdannede, på tvers av fagområder, og et historiefaglig skifte i fokus til sosioøkonomisk snarere enn politisk historie,⁶⁷ og med stiftelsen av mange historielag over hele landet. Skiftet i interesse til å skrive historie nedenfra og opp, altså med fokus på de alminnelige menneskene snarere enn på 'de store og sterke menn', en økning i bruk av muntlige kilder og et bredere perspektiv var alle tendenser i historiefaget som gjorde at lokalhistorie som fagfelt fikk grobunn for bred vekst. Her må en også nevne stiftelsen av Norsk lokalhistorisk institutt (NLI) i 1956, som opprinnelig ble stiftet blant annet for å bidra til bedre samarbeid mellom fagfolk og

---

⁶³ Kjeldstadli 2013, s. 90

⁶⁴ Tretvik 2004, s. 75

⁶⁵ Alsvik m. fl. 2019

⁶⁶ Alsvik m. fl. 2019

⁶⁷ Kjeldstadli 2013, s. 70

amatører.⁶⁸ Tretvik nevner også Norsk historikerforening (HIFO), stiftet 1983, som sentral for profesjonaliseringen av lokalhistorien.

Til tross for at lokalhistorien i sin moderne form har inkludert både faghistorikere og amatører helt fra disiplinens begynnelse på starten av 1900-tallet, kan en altså peke på en bredere profesjonalisering, og en økning i både interesse og produksjon generelt, fra 1970-tallet og fremover. Ifølge Alsvik m. fl. og Kjeldstadli kan dette settes opp mot det de førstnevnte kaller en «grønn og motkulturell bølge, med generelt økt oppmerksomhet rundt distriktene og kulturell grasrotaktivitet».⁶⁹ Antall historielag i Norge vokste raskt, og med dem kom stadig nye lokalhistoriske publikasjoner, for eksempel bygdebøker og andre årlige tidsskrift. Blant dem var selvsagt Beiarn historielag og *Årbok for Beiarn*. Som tidligere nevnt ble *Årboka* først utgitt i 1981, og er med det en del av en lokalhistorisk bølge som preget distriktene i Nordland fylke på starten av 1980-tallet. I tillegg til Beiarn begynte andre kommuner i fylket å stifte historielag og gi ut bygdebøker i denne perioden. Dette inkluderer nabokommunen Gildeskål (1981), samt Hamarøy (1981), Saltdal (1980) og mange flere.⁷⁰ Det er for øvrig interessant å merke seg at i verket som refereres til over, *Norsk lokalhistorisk litteratur – bibliografi over by- og bygdebøker, regionshistorie og periodika ca. 1900-1996*, utarbeidet av Frode Fyllingsnes og publisert av NLI, er *Soknekall* den eneste av Erling Vegusdals fem bøker som er nevnt. Det er ikke lett å si hvorfor Fyllingsnes bare har inkludert den første av Vegusdals bøker, men det er ikke utenkelig at det kan ha sammenheng med NLI's definisjon av moderne lokalhistorie:

*«Med moderne lokalhistorie mener vi en lokalhistorie som systematisk anvender relevant, primært kildemateriale, som undersøker kildene med utgangspunkt i historievitenskapelig metode eller metode fra tilgrensende fag, som forholder seg til den faglige debatten og utviklingen innenfor historie og beslektede fag, og som er orientert mot å forklare og forstå historiske prosesser i lokale kontekster».*⁷¹

Slik vi har sett, er dette en definisjon som Vegusdals bøker ikke nødvendigvis møter, ei heller *Soknekall*, men det er den av hans bøker som er nærmest. NLI's definisjon av moderne

---

⁶⁸ Alsvik m. fl. 2019

⁶⁹ Alsvik m. fl. 2019

⁷⁰ Fyllingsnes 1997, s. 174-149

⁷¹ https://lokalhistorie.no/?page_id=399

lokalhistorie er relevant når jeg nå skal ta en nærmere titt på de første fem årgangene av *Årbok for Beiarn*.

3.3 **Årbok for Beiarn 1981-1985: Henvendelser til leserne – en gjennomgang**

De fem første utgavene av *Årboka* følger alle samme basisoppskrift. Bøkene består av rundt 40 artikler som varierer i lengde fra en til rundt ti sider på det lengste (med noen unntak), med en rekke korte dikt og annen folkloristikk spredt mellom. Alle bøkene har en lengde på rundt 110 sider. Før jeg går videre til artiklene, er det imidlertid nødvendig å presentere et mer generelt overblikk over de respektive årbøkene og deres innhold.

I forordet til *Årbok 1981* ønsker redaksjonen først og fremst velkommen til leserne av Beiarns første bygdebok. Videre kartlegges deres intensjon med årboka på følgende vis:

«Vi håper og tror at dere vil finne mye som interesserer mellom disse permene, nye opplysninger og oppfriskning av de kunnskapene og de minnene den enkelte har om bygdas historie, liv og mennesker.»⁷²

Her henvender redaksjonen seg direkte til den enkeltes historiebevissthet. Formuleringen demonstrerer en tydelig sosialhistorisk og folkloristisk interesse, med fokus på kunnskaper og minner hos 'den enkelte.' Dette minner tydelig om Vegusdals interesseområder, og er noe som går igjen i alle de videre utgavene av *Årboka*. *Årbok 1981* har ingen programartikkel eller gjennomgående tema, men eksisterer som en samling med historieskriving av ulik karakter. Innholdsfortegnelsen lister 40 artikler, som omhandler alt fra arkeologiske utgravninger, geologisk historie og håndverkshistorie til gamle brev og nedskrevne personlige minner.

Årbok 1982 åpner med et forord som minner om det vi fant i forrige utgave, men med en tydeligere utbrodering av kollektiviteten i arbeidet. Boka beskrives som «et nytt møte med Beiarns fortid og nåtid i bilder, poesi og prosa», og redaksjonen takker «dere alle for at dere tok så godt imot vårt første forsøk på å samle tradisjonsstoff, historie og kultur i ei årbok».⁷³ Redaksjonen beskriver videre at arbeidet knyttet til *Årboka* har blitt en kollektiv sak i bygda, der alle med tilknytning til bygda bidrar. Bokas innhold rimer godt med innholdet i

---

⁷² *Årbok for Beiarn 1981*, s. 5

⁷³ *Årbok for Beiarn 1982*, s. 5

forgjengeren, med en håndfull vitenskapelige artikler brodert inn i et langt større folkloristisk fokus. Det er verdt å nevne allerede her at i løpet av hele *Årbokas* produksjonsperiode har bare fem faghistorikere vært involvert som skribenter. Jeg vil gå nærmere inn på dette i kapittel 4. Uansett viser både forord og innhold i *Årbok 1982* at både redaksjon og leserbase opplever at *Årboka* begynner å ta form som et kulturelt fellesgods.

I forordet til *Årbok 1983* er det et par nøkkelformuleringer som er interessante. Helhetlig tar forordet primært form som en takk til leserbasen for at redaksjonen kan fortsette å publisere årboka i et stramt bokmarked. Her anerkjennes det også at årbøkene har nådd fram til utflyttede beiarværingar, og at det kanskje er for dem *Årboka* har aller størst verdi. I tillegg bemerkes det følgende:

«En reise i fortiden kan være vanskelig, og vi håper derfor at leserne er overbærende med oss dersom de mener noe i boka er uriktig. Rettelser og nye opplysninger er vi takknemlige for. Boka har vært interessant beskjeftigelse i adskillige timer av fritiden vår, og vi håper den vil gi mange hyggelige stunder for leserne også.»⁷⁴

Dette utdraget gir god innsikt i holdningen til redaksjonen. Det anerkjennes hvor vanskelig det er å få all informasjonen i boka helt nøyaktig, og i tråd med den kollektive innsatsen rundt tradisjonen som ble nevnt i forrige årbok, oppfordres leserne til å hjelpe redaksjonen med arbeidet. I tillegg noteres det at arbeidet med *Årboka* anses som en fritidsbeskjeftigelse – slik det også var for Vegusdal. Boka for øvrig har i likhet med forgjengerne intet overhengende tema, med en tilsvarende innholdsmessig skjev fordeling vitenskap og folkloristikk.

Årbok 1984 åpner med et forord som har en litt annerledes tone enn de tidligere utgavene. For det første hevdes det her at håpet fra redaksjonen er at «også dette skriftet vil være et lite bidrag til bevaringen av historiske fakta for etterslekten i Beiarn.»⁷⁵ I tillegg oppfordres leserne til å bedømme boken ut fra en helhetsvurdering. Det anerkjennes at alt innholdet ikke kan ha samme historiske og litterære verdi, ettersom boka favner så bredt når det kommer til tema og sjanger. Det skrives videre at det bare er den enkelte leser som kan avgjøre hva som finnes av verdi, ut fra egne forutsetninger og interesser. Innholdet i boka er igjen relativt likt med de forrige utgavene, med et tydelig folkloristisk fokus og et par

---

⁷⁴ *Årbok for Beiarn 1983*, s. 5

⁷⁵ *Årbok for Beiarn 1984*, s. 5

vitenskapelige artikler i tillegg. Likevel er tonen i forordet helt annerledes. Den mest sentrale forskjellen er at hensikten formuleres til bevaringen av historiske fakta, snarere enn tradisjoner, minner og så videre. Dette kan ha sammenheng med at *Årbok 1984* inneholder flere artikler som håndterer jubileene til diverse organisasjoner og foreninger i bygda. I tillegg finner man for eksempel en utskrift av Beieren Værnskogskommisjons Forhandlingsprotokol av 1898 – dette er konkrete fakta fra en strid rundt eiendomsgrenser i bygda. Denne kilden er riktignok bare gjengitt, og behandles ikke videre. Til tross for alt dette har boka fortsatt et overveiende folkloristisk fokus.

Forordet i *Årbok 1985* returnerer til en språklig tone som minner om de tre første årgangene. Her feirer redaksjonen femårsjubileet til *Årboka*, og setter igjen fokus på produksjonen som et felles arbeid som strekker seg lenger enn bare historielaget. Her noteres det også at historielagets øvrige arbeid også begynte å ta form:

«Vi har nok ikke maktet å følge opp alle tips vi har fått – enda. Men vi har forhåpentligvis årene foran oss til å følge opp. Vi er glade for at også på andre områder går historielagsarbeidet godt. Vi tenker da på at bygdetunlag er startet, registrering av fotografier er i gang, registrering av gjenstander og bygg vil komme i sig med det første.»⁷⁶

Der de tidligere forordene har fokusert på at det er trange kår rundt produksjonen av *Årboka*, og at det har vært usikkert hvert år om en ny bok i det hele tatt kunne produseres, er tonen her langt mer optimistisk. Redaksjonen er tydelig fremtidsbevisst for første gang. Heller ikke her er det et gjennomgående tema for boka. Det er riktignok viet litt plass tidlig til krigshistorie, all den tid *Årbok 1985* ble gitt ut 40 år etter slutten av andre verdenskrig. Dette plasseres imidlertid til bokas første 20 sider, før resten av boka returnerer til bredden vi kjenner igjen fra tidligere årganger.

Med denne mengden stoff er det hensiktsmessig for denne oppgavens del å gjøre et utvalg når jeg nå skal presentere litteraturen som finnes i disse bøkene. Jeg har valgt ut to artikler fra hver av årbøkene som jeg vil gå gjennom her, og håper at jeg slik kan gi et innblikk i hvordan årbøkene ser ut. Hensikten med dette valget er å illustrere mangfoldet i innholdet i *Årboka*, både når det kommer til sjanger, fag og språklig form. Jeg har bevisst

---

⁷⁶ *Årbok for Beiarn 1985*, s. 5

valgt artikler som ikke behandler nøyaktig de samme temaene, og som er skrevet fra ulike metodiske og stilistiske utgangspunkt. Jeg har også fokusert på å inkludere artikler som er skrevet av både menn og kvinner, da en kjønnsfordelt kollektivisering av arbeidet med lokalhistorien var en av de viktigste endringene i *Årboka* i forhold til Vegusdals bøker.

3.3.1 Årbok for Beiarn 1981 – Arkeologi og muntlighet

Etter forordet og et kort intervju med Erling Vegusdal åpner årboka fra 1981 med en artikkel med tittelen *Utgravningene på Arstad: Et møte med vikingenes hverdag*, skrevet av arkeolog Gerd Stamsø Munch. Artikkelen omhandler utgravninger fra Arstad i Beiarn, der det er funnet rester av en stor bygd fra slutten av vikingtiden. Munch anslår at denne bygda ble lagt øde i forbindelse med Svartedauden.⁷⁷ Artikkelen bygger videre på funnene Povl Simonsen gjorde i sin tidligere nevnte registrering. Denne artikkelen er interessant å se på av flere ulike årsaker. For det første representerer den det første eksempelet på en faglig diversifisering av Beiarns lokalhistoriske litteratur. Etter Vegusdals tungt folkloristiske bøker åpner *Årboka* sin publikasjon med en artikkel med en annen forfatter, som både er utdannet innen et annet forskningsfelt og er kvinne. I tillegg er artikkelen blant de tidligste eksemplene på at Beiarns arkeologiske historie blir synliggjort for offentligheten, ettersom Simonsens register var et museumsprosjekt og ikke bredt publisert, og Vegusdal skrev lite om arkeologiske funn.

Det er en stor styrke for *Årbokas* legitimitet at artikkelen er skrevet av en kvalifisert arkeolog, men det er samtidig interessant å merke seg Munchs språklige tone. Forfatterens leserbevissthet er synlig i språket hennes, og hun skriver åpenbart mer til lekfolket snarere enn kollegene. I tillegg til å presentere funnene fra utgravningen beskriver Munch kort også den arkeologiske metoden:

«En arkeologisk utgravning er et nitid arbeid. Minst like viktig som funn av gjenstander er observasjoner av tegninger i sanden, stensamlinger, skifte i farve og konsistens i jordmonnet. Gravingen foregår ikke bare i plan, men også i snitt – eller profilgraving, hvor særlig lagfølgen undersøkes. Siden 'bevisene' graves vekk etter hvert, er

---

⁷⁷Munch 1981, s. 12

*det viktig med en grundig dokumentasjon: beskrivelse, oppmåling, tegning og fotografering».*⁷⁸

I tillegg til å grundig dokumentere utgravningsprosessen og presentere funnene som ble gjort, skriver Munch på en måte som sørger for at leseren får et innblikk i prosessen – særlig interessant for leserne i Beiarn som kjenner til og kanskje selv har vært i områdene som beskrives. Artikkelen er et grundig arkeologisk arbeid der Munch diskuterer vitenskapelig med utgangspunkt i kildemateriale og eksisterende forskningslitteratur, men beholder en folkelig tone som gjør innholdet mer tilgjengelig.

Den andre artikkelen jeg tar med fra *Årbok 1981* er svært annerledes enn Munchs. Den heter *En svalbardveteran forteller*, og er skrevet av Roald J. Vikenes. Som tidligere nevnt er sjanger- og temautvalget i *Årboka* svært stort, og denne artikkelen er nok et eksempel på dette. Der Munchs tekst er en akademisk artikkel med faglig begrunnelse skal jeg nå se på en gjengitt fortelling fra en av Beiarns 'svalbardveteraner' – beiarværing som reiste til Svalbard for arbeid. En interessant ting å merke seg med denne gjengivelsen er at intervjuobjektet Sigurd Osbakks fortelling er gjengitt på beiar mål. Det skriftlige beiar målet er noe man også kunne finne i Vegusdals bøker, og tradisjonen for å bevare beiar målet i skriftlig form fortsetter i *Årboka*. Osbakk forteller i teksten om arbeidslivet på Svalbard i 1930-årene, og fortellingen står igjen som et bildeutsnitt av dette. Han er inne på en lang rekke temaer, blant annet årsakene til at man reiste til Svalbard til å begynne med, og skøyerhistorier fra arbeidskameratene han møtte der. Tonen er, naturlig nok, svært muntlig, og bærer preg av å være relativt direkte gjengitt: «Kaførr e reist te Svalbard? Jau, førr da att vi heldt på å svellet i hæl i Norge. Mæn va du så heldig att du fækk arbei på Svalbard så kunnj du tjæn såpass att både du sjøl og famelien levd, og enkelte la seg også opp pænga».⁷⁹ I dette utsnittet eksisterer muntligheten i språket på to nivåer. Det første, åpenbare nivået er at teksten er skrevet på dialekt. I tillegg har Vikenes inkludert små 'muntligheter' som Osbakks 'jau' i starten av andre setning. Eriksen og Selberg hevder at denne muntligheten i folkloristikken «gjorde folkekulturen til en levende organisme, en del av en nesten uendelig rekke av levende, talende

---

⁷⁸ Munch 1981, s. 16

⁷⁹ Vikenes 1981, s. 86

og syngende mennesker».⁸⁰ Ved å gjengi Osbakks fortelling på denne måten, i en så autentisk form som det går an å utføre i skriftlig form, lykkes Vikenes med å fremstille Osbakk nettopp slik for leseren – levende og talende.

3.3.2 Årbok for Beiarn 1982 – Faghistorie og folkekultur

Den første artikkelen jeg tar med fra *Årboka 1982* heter *Senmiddelalderen i Beiarn og Gildeskål* og er skrevet av historiker Turid Følling Eilertsen, født Holtet, som også skrev hovedoppgaven jeg nevnte tidligere.⁸¹ Denne artikkelen behandler den samme tematikken som Eilertsen skriver om i hovedoppgaven. Artikkelen skiller seg umiddelbart ut fra majoriteten av innholdet i *Årboka* ved sin svært faglige tone. Dette er en strengt faglig artikkel skrevet av en historiker, og kan dermed vises til som et konkret eksempel på profesjonaliseringen av lokalhistorien i Beiarn. Det var artikler skrevet av andre faghistorikere også i *Årbok 1981*, men Eilertsens artikkel i *Årbok 1982* skiller seg ut fordi den er skrevet med en gjennomgående akademisk tone. Artikkelen omhandler altså senmiddelalderen i Beiarn og Gildeskål, spesifikt områdets demografiske historie og hvordan bygdas befolkningstall og jordbruk ble påvirket av Svartedauden. Denne type historieskriving er svært tidstypisk av kjølvannet etter den sosialhistoriske vendingen på 1970-tallet. Artikkelen står som et grundig og metodisk historisk arbeid og finner fram til det som i 1982 var ny informasjon om befolkning og utbredelse. I likhet med Munch er Eilertsen nøye på å kartlegge og begrunne metodene sine underveis i artikkelen, og bidrar med det til at også ufaglærte lesere får et innblikk i prosessen med både å drive historisk forskning og å produsere en vitenskapelig artikkel. Eilertsen presenterer flere teorier og stiller mange spørsmål underveis. Hun svarer på de hun kan, mens hun lar andre stå mer åpne. Alt i alt er tonen i språket mindre folkelig enn Munch var i sin artikkel, men arbeidet fremstår svært oversiktlig og veldokumentert. Artikkelen til Eilertsen inkluderer også et stort kart over Beiarn og Gildeskål, med de ulike gårdene markert etter de som ble nedlagt under middelalderen og de som ble nedlagt senere. Den gir leseren en oversikt over demografien i

---

⁸⁰ Eriksen og Selberg 2006, s. 147

⁸¹ Se side 29

bygda over en lang periode, og som ren faghistorisk artikkel skiller den seg også ut i *Årboka* som helhet.

I likhet med Eilertsens artikkel er den andre artikkelen jeg tar med fra *Årbok 1982* spesiell, men på en litt annen måte. Den heter *Det kom et følge nedetter dalen* og er skrevet av bonde og lokalpolitiker Osvald Tollåli, en historisk ufaglært skribent som var jevnlig bidragsyter i de tidlige årbøkene. Artikkelen beskrives i forordet som et tidsbilde:

«Der en oppdiktet, men tilnærmet sann 'reportasje' [...]. Avisreportasjer er døgnfluer, og vi synes denne skildringen av mennesker og bygdeliv fortjener å komme inn i årboka. Personene som er navngitt, var kjente folk i bygda, som taklet et nokså strabasiøst samfunn og slitsomt liv med humør og originalitet».⁸²

Historien som følger er med andre ord fiksjonalisert, selv om den inkluderer ekte personer som bodde i bygda. Denne metoden for historieskriving er ikke ukjent i moderne lokalhistorisk litteratur. Leidulf Melve viser til Hilde Gunn Slottemos *Skedsmo. En historie om samhold og splittelse*, der Slottemo bevisst dikter opp dialoger og uttalelser som «hviler på et omfattende og rikt kildemateriale.»⁸³ I følge Melve tar denne tilnærmingen til historieskriving utgangspunkt i at virkeligheten er språklig konstruert – en holdning som gjør seg svært relevant i lokalhistorisk arbeid der muntlige kilder står så sentralt. Her kan en også se sammenfall mellom Melve og Slottemo og det Eriksen og Selberg skriver om at muntligheten bidrar til å gjøre historien mer levende. Tollålis tidsbilde beskriver en julehandel der det kom et følge til Moldjord, kommunesenteret, fra norddalen. Et ekstra element her er at narrativet er skrevet på bokmål, mens dialogen er skrevet på bearmål. Dette bidrar til å fremheve dialogen og skille den fra fortellerstemmen, og gjør dermed personene i fortellingen mer levende for leseren. Dialogen på bearmål tjener også den hensikt å bevare bygdas gamle talemåter, og personene det skrives om refereres ved kallenavn (som Tverrånes-Ola, Gusta-Pærso og Osbakk-Søren). Gjennom å gi karakterene en stemme på denne måten skaper Tollåli et levende bilde for leseren – selv om akkurat denne fortellingen er oppdiktet og samtalene som gjengis ikke skjedde slik de er skrevet, er hele historien basert på skikk og bruk rundt fortidens julehandel.

---

⁸² *Årbok for Beiarn 1982*, s. 94

⁸³ Melve 2018, s. 211

3.3.3 Årbok for Beiarn 1983 – Personskildring og portrettintervju

Når det kommer til *Årbok 1983* fokuserer jeg her på de mer personlige artiklene i *Årboka*, der betydningsfulle enkeltpersoner fra bygdas historie fremheves på ulike måter. Denne typen artikler er det mange av i alle årbøkene, og de kan omhandle alt fra personskildringer av og om ordførere eller andre personer som har hatt viktige roller i samfunnet, til mimring og minner om besteforeldre og barndomsfigurer, og intervjuer med bygdekjære folk. I *Årbok 1983* finner vi to særegne eksempler på denne formen for lokalhistorie. Den første artikkelen jeg ser på her heter *Christian Ihlen – Kunstner i Beiarskogen* og er skrevet av Edgar Johnsen. Artikkelen tar form som en personskildring, med fokus på Ihlens liv og virke som både kunstner og skogvokter i Beiarn, en rolle han besatte fra 1932 frem til sin død i 1940. Ihlen var altså ikke opprinnelig fra Beiarn og tilbragte 'bare' åtte år av sitt liv der, men etterlot seg en så betydelig arv at han skrives om over 40 år senere. Artikkelen går kort gjennom Ihlens bakgrunn og virke før han kom til Beiarn, før fokuset skifter til hans mange ulike aktiviteter i bygda. I tillegg til å være skogvokter var Ihlen nemlig en flittig kunstner og forfatter som i sin kunst lot seg inspirere av naturen i Beiarn. Teksten inneholder klare toner av idealisering:

*«Ihlen hadde et skarpt øye og et opplatt og følsomt sinn for alt det vakre og interessante i naturen, parret med kunstnerens frodige fantasi. Han var en menneskekjenner med stort hjertelag og med en sprudlende fortellerglede – som gledet mange med sine malerier, tegninger og muntlige og skrevne historier».*⁸⁴

Johnsen var ikke historiker og teksten er ikke skrevet ut fra et historiemetodisk rammeverk. Han henviser ikke til kilder når han presenterer fakta fra Ihlens liv, men dette er i grunn ikke en svakhet i teksten. Artikkelen til Johnsen fremstår som en hyllest av en sentral person i Beiarns kulturhistorie, og den beundrende tonen i språket passer *Årbokas* kontekst som en hyllest av det lokale. Johnsen viser også til at mye av Ihlens kunst forsvant i forbindelse med bombingene av Bodø under andre verdenskrig. Gjennom en slik personskildring som vi ser i *Årboka*, sammen med det knippe av Ihlens kunst som er inkludert på sidene, og novellen han skrev som følger etter Johnsens artikkel, bevares Christian Ihlen.

---

⁸⁴ Johnsen 1983, s. 28

Den andre artikkelen jeg inkluderer fra *Årbok 1983* heter *En fändenivoldsk historieforteller: William Svendsen fra Tollådal*. Den er et personlig intervju, utført og nedskrevet av nevnte Osvald Tollåli, og intervjuobjektet er den titulære William Svendsen. Intervjuet ble opprinnelig publisert i den nå nedlagte avisa Nordlands Framtid i 1966. Svendsen var en populær beiarværing på 1900-tallet som var kjent for sin livlige fortellerevne og sine gode historier. I likhet med personskildringen av Ihlen er dette intervjuet en form for personlig historieskriving. Svendsens svar er skrevne på bearmål, mens Tollålis spørsmål er skrevne på bokmål – på samme måte som dialogen Tollåli skrev i tidsbildet fra forrige årbok var språklig distinkt fra fortellerstemmen. I det relativt korte intervjuet forteller Svendsen om det varierte arbeidet han har drevet med i bygda, og gjengir et par kjente fortellinger, som da han mistet hesten i Bjellådalen, og da loddpipa på huset veltet ned fra taket. Tollåli skrev denne artikkelen i 1966, altså i forkant av historikernes datering av den motkulturelle bølgen. Nå skal det selvsagt sies at det ikke er snakk om mange år, og at Alsvik m. fl. refererer til tendenser i historiefaget som helhet og ikke nødvendigvis personintervjuer utført i lokalaviser. Grunnen til at jeg likevel nevner dette her, er det Tollåli skriver i innledningen av intervjuet: «Det går nærsagt hundrevis av historier av og om William som vel sakner sidestykke. Her er arbeid i lang tid for dem som makter å skrive dem ned og bevare dem for etterslekten».⁸⁵ Artikkelen er et personintervju gjennomført i forbindelse med intervjuobjektets 75-årsdag og publisert i en alminnelig lokalavis, men Tollåli demonstrerer allerede her, 15 år før den første utgaven av *Årbok for Beiarn* ble publisert, en antikvarisk historieinteresse til materialet. Når *Årbok for Beiarn* så blir publisert halvannet tiår senere, etter den motkulturelle bølgen på 1970-tallet og profesjonaliseringen av historiefaget, fremstår intervjuet som så mye mer, blant annet en glimrende språkhistorisk kilde for bearmål og en muntlig kilde til arbeidsliv og 'lokale legender' i Beiarn.

3.3.4 Årbok for Beiarn 1984 – Tverrfaglighet og minnehistorie

En av de første artiklene i *Årbok 1984* skiller seg ut fra majoriteten av innholdet i årbøkene på flere måter. Dette kommer kanskje først og fremst fram i den språklige tonen, som er svært formell. Artikkelen heter *1500-tallets Beiarn* og er skrevet av Olav Aspelund. Aspelund var ikke faghistoriker, men hadde en lang karriere som forsker innen kjernefysikk.

---

⁸⁵ Tollåli 1983, s. 78

Til tross for at han ikke er historiker, skriver Aspelund en grundig og metodisk begrunnet artikkel, der særlig et meget kvalifisert kildearbeid kan sees. Hans akademiske bakgrunn har nok vært til stor hjelp i både forsknings- og skriveprosessen. Aspelund refererer til lensregnskapsbøker, matrikeloversikter og jordebøker fra den aktuelle tidsepoken med den hensikt å undersøke senmiddelalderbefolkningen i Beiarn. Artikkelen fungerer også som en form for slektsforskning, ettersom Aspelund bruker de samtidige kildene til å se på gårdsvekst og økonomisk sammenheng. Han kommer også frem til at befolkningen i Beiarn på 1500-tallet var større enn kildene selv antyder:

*«Er det indikasjoner på at bosetningen i Beiarn på 1500-tallet er større enn det lensregnskapet for 1566/1567 gir uttrykk for? Svaret er ubetinget ja. I lensregnskapet for 1611/1612 omfatter jordeboka på krongodset i Beiarn ikke mindre enn femten gårder. Samtlige har navn med norrøn opprinnelse og må ha eksistert lenge uten å ha blitt registrert på administrativt hold».*⁸⁶

Aspelunds personlige motivasjon for arbeidet er også verdt å nevne her; mot slutten av artikkelen viser han til slekten som bodde og drev en av gårdene han skriver om, som i dag heter Soløy. Aspelund er selv etterkommer av bonden som nevnes, Jorrenn y Alffuenn, og dedikerer artikkelen til sin far og sønn. Selv i tungt metodiske artikler beholder *Årboka* en personlig forbindelse til leseren.

Den andre artikkelen fra *Årbok 1984* heter *Mennesker på minnenes stier* og er skrevet av Torbjørn Tollånes. I likhet med Aspelund var ikke Tollånes historiker – han var heller ikke akademiker, men arbeidet i flere år som journalist i Nordlandsposten og Helgeland Arbeiderblad og har skrevet flere bidrag i *Årboka*. Akkurat denne artikkelen er interessant på grunn av måten den håndterer minner på, og tonen Tollånes bruker når han mimrer. Minnehistorie har alltid vært sentralt for lokalhistorisk arbeid, og dette er ikke minst sant i Beiarn der majoriteten av kildene er muntlige. Minner er en stor del av muntlig kildebruk. Kjeldstadli skriver om minner og fordelene av å bruke dem som kilder:

«Folks egen beretning gir en mulighet til innlevelse. Sjøl om dette er vrient å håndtere metodisk, kan vi her prøve å sette oss i aktørenes sted. Minnene formidler det åndelige klimaet, atmosfæren, opplevelsen, stemningen. [...] Muntlig historie er en virksomhet som alle historieinteresserte kan drive med, også de som ikke er yrkeshistorikere. Dersom en ønsker at

---

⁸⁶ Aspelund 1984, s. 18

*folk sjøl ønsker i fortida, i historielag, i grupper på arbeidsplasser eller aleine, da er minnesamling en framifrå mulighet».*⁸⁷

Minnene er en sentral del av kildebasen for *Årboka*, slik vi har sett i flere av artiklene jeg har presentert fra de tidlige årbøkene. Kjeldstadli beskrivelser av minnenes evne til å formidle opplevelser og stemninger er særlig elementer en kan kjenne igjen fra mye av litteraturen i *Årboka*. Jeg velger å skrive mer konkret om det her fordi Tollånes' artikkel utforsker minnene på en spesiell måte.

Tollånes gjengir i artikkelen sine egne mimringer om barndommen. Det er ikke noe synlig faglig metodisk rammeverk rundt artikkelen – den fremstår nærmest som et innlegg i en dagbok. Minnene er sentrert rundt gården han vokste opp på som nå er forsvunnet etter branner og rivning. Jensen skriver om et konsept han kaller 'erindringssted': «altså et sted, hvor der udlægges erindringsspor til at lede tanken hen på dem, der ikke lever mere».⁸⁸ For Tollånes har barndomshjemmet, gården Tollånes, blitt et erindringssted. Jensen bruker særlig gravsteder og andre monumenter rundt død og forsvinnelse som eksempel i sin tekst, og for Tollånes er det disse følelser som omringer barndomshjemmet:

*«Fra å være et treffpunkt av betydning var Tollånes redusert til en vanlig plass til siden for hovedferdselen. Så ble de gamle syke og døde. Deres våning brant ned i 1957. Siden ble gårdens øvrige hus revet. [...] Tilbake finnes bare en svakt kupert timoteiåker. En fremmed skulle knapt ane at her før lå en gård, en furulund og en vei. Alt er vekk.»*⁸⁹

Tollånes' tone er vemodig, og illustrerer en annen side av minnehistorien enn de muntre fortellingene til William Svendsen eller Osvald Tollålis levende fiktive dialog. Mot slutten av artikkelen finner han likevel tilbake til en slags melankolsk optimisme:

«Det gamle samfunn har sagt farvel og hviler under kors og minnestein på Høyfjørssmoen. Tilbake står jeg og flere og føler oss litt mer ensomme enn før. Det er vel livets gang. Det vi imidlertid kan gjøre er å ta vare på minnene om det som eksisterte før alt det nye. Holde minnene opp som en motvekt overfor likt og ulikt av fremmed impuls og ditto kultur-

---

⁸⁷ Kjeldstadli 2013, s. 194-195

⁸⁸ Jensen 2003, s. 77

⁸⁹ Tollånes 1984, s. 62

påvirkning. I minnet holder jeg frem det levende bilde av gammel-grenda og en hjemgård som ble borte. Først når noe er tapt for bestandig erkjenner man den sanne verdien av det.»⁹⁰

3.3.5 Årbok for Beiarn 1985 – Bygdetun og befolkning

Den første artikkelen jeg skal se på fra *Årbok 1985* heter ganske enkelt *Beiarn Bygdetun* og er skrevet av Inge Strand. Strand er en av de få utdannede historikerne blant de sentrale skribentene og bidragsyterne i de tidlige årbøkene. Han var (og er den dag i dag) en del av *Årbokas* redaksjon. Artikkelen om bygdetunet i Beiarn er relevant å ta med her av et par ulike årsaker. For det første behandler artikkelen bygdetunets historie, den vanskelige oppstartsfasen og ansvaret lokalsamfunnet har for å vedlikeholde tunet. I tillegg er artikkelen et tidlig eksempel på at *Årboka* bygger videre på tidligere årbøker. Konseptet Beiarn bygdetun ble først nevnt i *Årbok 1982* i en artikkel skrevet av Erling Vegusdal, der han forteller om vanskelighetene han hadde med å etablere et bygdetun i bygda. Etter at Vegusdal flyttet fra Beiarn i 1951, lå arbeidet relativt brakk fram til 1967 da beiarværingen Gustav Moldjord gjennomførte et omfattende innsamlingsprosjekt av kulturhistorisk verdifulle gjenstander i bygda. Dette skapte nytt liv i interessen om å etablere et bygdetun i Beiarn.⁹¹

Strand forteller videre om de mange vanskelighetene i arbeidet med å få etablert bygdetunet, som problemene med å finne passende lokaler, økonomiske spørsmål og andre administrative vansker. Det kanskje mest interessante med artikkelen er, igjen, den særegne tonen. I teksten henvender Strand seg direkte til leseren, til beiarværingene, og maner dem til å bidra til at bygdetunet kan overleve:

«Å drive museumsarbeid er tidkrevjande og kostbart. Dei offentlige løyvingane strekk på langt nær til for å dekkje alle behov. Beiarn Bygdetun må derfor rekne med å arbeide i økonomisk trange kår i ei årrekke. Vi må derfor prøve å klare oss så godt som mogleg med egne krefter. Det vil seie at vi alle saman må spytte i nevane og gjere vår innsats for å berge fortida.»⁹²

Kan hende er pronomenet 'vi' i utgangspunktet ment å omfatte Beiarn historielag og Beiarn bygdetunlag, men ordleggingen oppfordrer likevel til dugnadsånden. Hva enn hensikten var, har beiarværingene lyktes godt med å følge Strands oppfordring. Beiarn bygdetun består den

---

⁹⁰ Tollånes 1984, s. 62

⁹¹ Strand 1985, s. 38

⁹² Strand 1985, s. 42

dag i dag, og er en verdifull samlingsplass for diverse redskaper, eiendeler og bygninger fra fordums tid, sentrert rundt den gamle prestegården.

Den andre artikkelen fra *Årbok 1985*, og den siste av artiklene fra årbøkene jeg undersøker her, heter *De siste vikinger (Saksenvikinger) i Arstaddalen* og er skrevet av Harriet Strand etter samtaler med Ole Saksenvik. Den representerer dermed også en ny tilnærming til skriving av lokalhistorie, der flere samtaler kondenseres og nedskrives snarere enn et direkte intervju. I artikkelen skriver Strand om familien Saksenvik, som i 1926 slo seg ned på Bjørnstad i Arstaddalen, en sidedal i Beiarn med hardere levekår enn hoveddalen. Det skrives om hverdagen på garden, og om hvordan den ville naturen i området både hjalp og hindret familien i jordbruket. Videre fortelles det om den dramatiske brannen i 1942 og hvordan ekteparet Alfred og Tora Saksenvik, foreldrene i familien, til slutt forlot Bjørnstad i 1956. Strands artikkel er relativt enkel både i innhold og tone. Den står igjen som hennes tolkning av Ole Saksenviks fortellinger om barndommen. Artikkelen viser til de tøffe vilkårene Saksenvikingene levde i, med en avsidesliggende boplass og lunefulle naturforhold rundt seg. Tonen er tidvis nærmest hyllende, særlig i den avsluttende delen:

*«Nå står husene tomme, og skogen har gjort sitt inntog der det før var velslåtte voller. Naturen gjør sitt beste for å erstatte det som menneskehender så hardt kjempet for å forandre slik at de kunne utnytte den på beste måte. En må bare beundre deres mot og styrke til å klare seg så godt under vanskelige forhold. Selv synes de ikke det var noen bragd å bo på Bjørnstad, men især vi som er yngre og vanskelig kan tenke oss det samme, sitter igjen med følelsen av at dette måtte være de siste vikinger – ‘Saksenvikinger’».*⁹³

I lokalhistorisk litteratur, særlig i distriktsområder som Beiarn, er det vanlig å forsøke å fremheve det unike, det som skiller akkurat denne plassen fra alle de andre og hvordan den sanne ektheten i folkekulturen lå hos bøndene og i naturen.⁹⁴ Gjennom å nærmest mytologisere Saksenvikingene på denne måten blir den spesielle naturen i Arstaddalen og den standhaftige viljen til Saksenvik-familien satt opp mot hverandre. De blir fremhevet og omtalt som noe helt for seg selv.

---

⁹³ Strand 1985, s. 60

⁹⁴ Alsvik 1998, s. 9

De ti artiklene jeg har tatt en nærmere titt på her representerer bare en liten del av innholdet i de fem første utgavene av *Årbok for Beiarn*. Jeg har valgt disse artiklene fordi de sammen gir et utsnitt av det innholdsmessige mangfoldet som er å finne. Mentaliteten om at ingenting er for lite eller for uinteressant skinner gjennom – Hundstad (2015) hevder at bygdebøkene som vokste frem på 1980-tallet kjennetegnes av en ‘lav terskel’ når det kommer til innhold og til produsentene av dette, og der minner og mimringer fra barndommen var ekstra populært.⁹⁵ Dette er tendenser man kan se tydelig i *Årboka*, blandet sammen med tungt metodiske artikler og en altetende interesse når det kommer til historiske perioder. Jeg har her ikke nevnt de mange titalls diktene, småhistoriene og sangene som er plassert rundt de større artiklene i årbøkene. Mange av disse kulturelle bidragene er uten forfatter, og mange er også skrevet på beiarmål og mangler en større kontekst. Jeg har valgt å prioritere de lengre, navngitte artiklene med forfatter i denne oppgaven, da det er disse artiklene som er interessante å se på når det kommer til å identifisere kjennetegn ved litteraturen som helhet.

---

⁹⁵ Hundstad 2015, s. 23

4 Analyse og drøfting

4.1 Fra Vegusdal til Beiarn historielag – brudd og kontinuitet

I historiefaget snakker en ofte om konseptene brudd og kontinuitet. Ettersom historikere alltid har vært opptatt av å undersøke, oppdage og kartlegge mønstre og prosesser i historien er dette svært viktig. Når en snakker om overganger i historiske perioder er identifiseringen av brudd og kontinuitet helt sentralt. Når en undersøker historiske prosesser og utvikling over tid snakker en sjeldent om brå overganger. Spørsmålet om brudd og kontinuitet kan stilles til mange ulike fenomener, og brukes til å undersøke historie av mange typer. Dersom en arbeider med demografisk historie kan en bruke kvantitative teknikker til å identifisere tydelige brudd eller kontinuiteter innen tema som fødselstall, sykdommer og sosiopolitisk utvikling – for eksempel konstituerer Svartedauden et tydelig brudd i europeisk befolkningshistorie. En kan også se på hvordan brudd og kontinuitet utfyller hverandre, særlig innenfor politisk historie. Kjeldstadli bruker første verdenskrig som et eksempel, der det stadig mer innviklede nettet av allianser og forsvarsavtaler mellom de europeiske stormaktene på 1800-tallet etablerte en kontinuitet som ble brutt av skuddet i Sarajevo, og den første verdenskrigen.⁹⁶

De nevnte eksemplene representerer bare en liten del av bruksområdet til problematiseringen brudd/kontinuitet i historisk arbeid. For min del er det interessant, innenfor denne oppgavens kontekst, å se på overgangen Beiarns lokalhistoriske litteratur opplevde når Beiarn historielag begynte å gi ut *Årbok for Beiarn*, nærmest umiddelbart etter at Erling Vegusdal ga ut sin siste beiarbok. Disse utgivelsene fulgte hverandre med ett år, med Vegusdals *Tradisjon og kulturbilder* i 1980 etterfulgt av *Årbok for Beiarn 1981*. Et interessant aspekt av Vegusdals forfatterskap er at det eksisterer i to distinkte epoker. Hans tre første bøker, *Beiarn soknekalls historie*, *Atterklang fra gammeltida* og *Farne tider* ble gitt ut i henholdsvis 1949, 1953 og 1958. Så er det faktisk et gap på 21 år mellom *Farne tider* og *Gammelt or Beiara*, som ble gitt ut i 1979 og året etter fulgt av *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn*. Det er ikke enkelt i dag å si hvorfor Vegusdal tok en drøyt to tiår lang pause mellom hans tredje og fjerde bok. I forordet til *Gammelt or Beiara* nevner han

---

⁹⁶ Kjeldstadli 2013, s. 220

ingenting om årsaken til dette, men forklarer bare at boka er mulig fordi «så mange i bygden har hatt interesse og sans for bygdetradisjonen i dennes forskjellige former.»⁹⁷ Sånn sett beholder forordet en tilsvarende tone og hensikt som de fra de tre første bøkene han skrev. Hva gjør så dette for litteraturen? En konkret observasjon en kan gjøre er at Vegusdals tre første bøker og hans to siste plasserer seg på hver sin side av den motkulturelle bølgen på 1970-tallet, og historiefagets økende interesse for sosialhistorie. Det er ikke utenkelig at denne endringen kan ha inspirert Vegusdal til å vende tilbake til Beiarn. Det kan også hende at den brede interessen for bygdetradisjonene som Vegusdal refererer til kan ha økt i takt med disse utviklingene i samfunnet. Det er selvsagt ikke slik at en kan sitte her nå og konkludere med at dette er årsaken til at Vegusdal skrev to nye bøker så sent etter hans første utgivelser, men det er verdt å nevne muligheten. For lokalhistorien som fag medførte den motkulturelle bølgen en rask og bred vekst i interessen for lokal historie og tradisjon.⁹⁸ Som vi så i kapittel 3, førte dette til en bølge av nye lokalhistoriske lag og medførende tidsskrift over hele Nordland. Dette sammenfaller godt med at Vegusdal returnerte til sin folkloristiske interesse i Beiarn, og også med Beiarn historielags stiftelse like etterpå.

Hva så med de tre bøkene han skrev i forkant av den motkulturelle bølgen? Innholdsmessig har vi sett at *Soknekall* skiller seg klart ut, men både *Farne tider* og *Atterklang* er folkloristiske bøker hvis innhold ligner svært på både hverandre og på Vegusdals to siste bøker. Det er ingen umiddelbar forskjell mellom bøkene gitt ut på 1950-tallet og bøkene gitt ut på slutten av 1970-tallet når det kommer til tone, metode eller fokus. Dersom en betrakter Vegusdals bibliografi som helhet kan vi altså snakke om en ganske sammenhengende kontinuitet. Selv om skiftet i fokus fra *Soknekall* til *Farne tider* kan konstituere et brudd så er den metodiske tilnærmingen, med utstrakt bruk av muntlige kilder og ellers fokus på muntlighet, konstant i hele hans forfatterskap. Vegusdals interesse for folkekulturens mange ulike former veier også tyngre enn hans vitenskapelige ambisjoner, også i *Soknekall*. Det første tydelige bruddet i produksjonen av Beiarns lokalhistorie finner altså sted med utgivelsen av *Årbok for Beiarn 1981*. Til tross for at en rent overfladisk kan observere dette som et tydelig brudd er realiteten likevel litt mer sammensatt. Det var mange

---

⁹⁷ Vegusdal 1979, s. 7

⁹⁸ Alsvik m. fl. 2019

aspekter av Vegusdals litteratur som fortsatte i *Årboka*, ikke minst fordi Vegusdal fortsatte å bidra som skribent (selv om hans bidrag i *Årboka* er innholdsmessig minimale i forhold til beiarbøkene). Jeg har tidligere nevnt at Vegusdals bøker formet et grunnlag som historielaget kunne bygge videre på. Ettersom Vegusdal dominerte produksjonen av lokalhistorie om Beiarn fram til den første utgaven av *Årboka* er det helt naturlig at beiarbøkene ble en viktig inspirasjon for historielaget. Dette tydeliggjøres allerede i forordet til *Årbok 1981*, der Vegusdal og hans beiarbøker beskrives som *Årbokas* forgjenger. Det er fortsatt tradisjonen og kulturen, altså folkloristikken, som står sentralt for historielaget. Slik vi har sett av forordene i de fem første årbøkene, var deres rolle som kulturelt fellesgods, som en fortsettelse av den store samlingen folkloristikk som Vegusdal utarbeidet, særdeles viktig. Bruddet i litteraturen finnes altså ikke nødvendigvis i innholdet, men i produksjonen.

Den første artikkelen i *Årbok 1981* er et intervju med Erling Vegusdal, gjennomført av Sussi H. Gabrielsen. Gabrielsen har vært et av historielagets viktigste redaksjonsmedlemmer gjennom hele *Årbokas* livstid. I dette intervjuet utforskes Vegusdals grunner til å både starte på og fortsette med forfatterskapet av Beiarns lokalhistorie, og hans metoder blir også berørt. Jeg vil komme tilbake til dette intervjuet i større detalj senere i oppgaven, men allerede her er det interessant å se på hvordan han beskriver prosessen med å samle inn stoff til bøkene: «Innsamlingsarbeidet har stort sett vært en enmannsjobb, men med betydelige innslag av og til fra mine gode medarbeideres side, slik at det kan ha hatt karakteren av å være et teamwork.»⁹⁹ Vegusdal legger ikke skjul på at han har hatt mye hjelp når det kom til å både samle og å organisere stoffet, noe som også kommer tydelig fram i selve bøkene (med de omfangsrike listene over de muntlige kildene). Det understrekes imidlertid at størstedelen av arbeidet var utført av han alene. I overgangen til historielag og årbok finner vi her et tydelig brudd – prosessen bak forfatterskapet. Vegusdals fem bøker var stort sett selvstendige verk, utgitt med flere års mellomrom. Selv om de senere bøkene til dels bygde på innholdet i de forrige, var det ulike sider av Beiarns folkloristikk og øvrige kulturhistorie som ble behandlet i de ulike bøkene. Med *Årbok for Beiarn* ble formatet for Beiarns lokalhistorie endret, fra Vegusdals lengre bøker til *Årbokas* format som minner mest om et årlig tidsskrift. Innholdsmessig ligner faktisk årbøkene mest på *Soknekall* av Vegusdals bøker, all den tid det

---

⁹⁹ Gabrielsen 1981, s. 7

også finnes plass til både mer tradisjonell historie og artikler innenfor andre fagområder i tillegg til folkloristikken. Den andre åpenbare forskjellen er opphavspersonen, eller snarere opphavspersonene. Enmannsjobben til Vegusdal ble til fellesinnsatsen til Beiarn historielag og deres redaksjon. Redaksjonen er ikke statisk, og endrer seg litt fra årbok til årbok. Riktignok er det flere konstante medlemmer, inkludert nevnte Gabrielsen. Et annet av de viktigste navnene for *Årboka*, både da og nå, er historiker Inge Strand. Strand representerer på mange måter den historiefaglige profesjonaliseringen av lokalhistorien i Beiarn, ettersom han er den eneste utdannede historikeren som har vært medlem av redaksjonen til *Årboka*. Noe som er interessant å ta med seg her er at blant alle skribentene som har bidratt gjennom alle *Årbokas* 38 årganger finner man bare fem utdannede historikere, og av disse er det bare Strand som har bidratt i flere årganger. De fire andre er tidligere nevnte Turid Følling Eilertsen, samt Bjørn Bjørnstad, Jan Oscar Bodøgaard og Kristian Skancke. Blant disse fire er det bare Bodøgaard som har skrevet mer enn én artikkel, da han er kreditert med to bidrag i *Årbok 2010*. De andre tre har én artikkel i én årgang som sitt bidrag til *Årboka*.¹⁰⁰

Når det gjelder Beiarn kan en med andre ord stille spørsmålet om en egentlig kan snakke om en profesjonalisering av lokalhistorien. Av utdannede historikere er det bare Inge Strand som har hatt en betydelig innflytelse over *Årboka*. Det må selvsagt nevnes at utenom historikerne har det vært flere akademikere innenfor andre felt involvert, slik som arkeologen Gerd Stamsø Munch, fysikeren Olav Aspelund og botanikeren Dagfinn Moe. Likevel er den store majoriteten av *Årbokas* skribenter og redaksjonsmedlemmer amatører når det kommer til historisk arbeid. Kanskje er det for Beiarns del mer hensiktsmessig å snakke om en faglig diversifisering av lokalhistorien, eller eventuelt en kollektivisering? Uansett har det seg nå slik at etableringen av historielaget og utgivelsen av *Årboka* skjer i sammenheng med økt profesjonalisering av lokalhistorien på landsbasis. Dermed er det ikke nødvendig å bruke for mye tid på å diskutere semantikken rundt Beiarns del i denne prosessen. Jeg velger likevel å nevne dette her, da graden av historiefaglig profesjonalisering i Beiarn er relevant for denne oppgaven.

---

¹⁰⁰ Gabrielsen 2018

Der vi kan se et tydelig brudd i produksjon og rammeverk for litteraturen, kan vi nemlig se en like tydelig kontinuitet når det gjelder fokus, bredde og hensikt. *Årbok for Beiarn* inkluderer akademisk historie og bidrag fra fagfolk innenfor andre felt, men beholdt det overhengende folkloristiske og folkekulturelle fokuset til Vegusdal. De fem første utgavene av *Årboka* fremstår dermed som en naturlig kontinuitet av Vegusdals bøker, men med en enda større bredde i innholdet. Litteraturen fremstår også som mer personlig enn hos Vegusdal. Hos Vegusdal finner vi mange eksempler på personlige historier og overleveringer, men de er alle gjengitt av forfatteren. I *Årboka*, med den uttalte interessen i et mangfold av skribenter og generelt lav terskel når det kom til stilistiske og metodiske krav fra bidragsyterne, er mye av minnehistorien overlevert direkte fra kilden. Dette er trekk som sammenfaller direkte med profesjonaliseringen av lokalhistorie og den sosialhistoriske vendingen i historiefaget for øvrig. Stilen er likevel tydelig inspirert av Vegusdal. I mange av artiklene i årbøkene finner man formuleringer, ordvalg og toner som kunne vært hentet rett ut av en av Vegusdals bøker. Både språklig og innholdsmessig bevarer *Årboka* den folkloristiske og tradisjonsfokuserede kontinuiteten. Det virker naturlig at denne kontinuiteten har sammenheng med at majoriteten av skribentene er historiefaglige amatører. Hadde flere faghistorikere engasjert seg med *Årboka* hadde kanskje fokuset vært annerledes. Den enorme mengden stoff Vegusdal samlet spiller også inn i bildet her. Mangfoldet av emner han behandlet medførte at han etterlot seg en stor litteraturløse å bygge videre på. Hans bibliografi strekker seg over en så lang periode at hans stil og fokusområder etablerte seg som en viktig inspirasjonskilde for historieskriving i Beiarn. Ettersom dette arbeidet i så lang tid også var – slik Vegusdal selv beskriver det – en enmannsjobb, er det verdt å undersøke om dette har medført at *Årboka* bygger på en kulturtradisjon som kan beskrives som konstruert.

4.2 En konstruert kulturtradisjon?

Kulturtradisjon som begrep refererer til kulturelle verk, skikker eller aktiviteter som over lang tid har etablert seg som særegne i ulike samfunn. En kan snakke om kulturtradisjoner på mange ulike plan – når det kommer til Norge kan en peke på folketog under feiringen av 17. mai eller skiturer om vinteren som eksempler på nasjonale kulturtradisjonelle aktiviteter. Kulturtradisjonen beveger seg imidlertid også innenfor litteraturen. Dersom en beholder den nasjonale linsen, er det da naturlig å tenke på forfattere som Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson, og musikere som Edvard Grieg. På lokalt plan er det naturligvis nødvendig å se litt nærmere etter for å identifisere en særegen kulturtradisjon. I

Beiarn finner man da i første rekke fram til Erling Vegusdal og hans arbeid med beiarbøkene. Han hentet litteratur, lyrikk, sagn og fortellinger fra bygdefolket, i en prosess der han (slik vi så i kapittel 3) ofte fikk hjelp. Etter at kildene var funnet og materialet samlet var det imidlertid Vegusdal alene som avgjorde hva som skulle inkluderes. Vegusdal ble fungerende som mellomledet mellom fortellerne og det ferdige produktet – som altså blir stående som forfatterens tolkning av kildene.

I kapittel 2 undersøkte jeg Vegusdals bruk av skriftlige kilder i *Beiarn soknekalls historie*, og kom fram til at denne kildebruken varierer fra kompetent til ikke-eksisterende avhengig av temaet han skriver om. Gjennom hele resten av hans forfatterskap, der han fokuserte på folkloristikk og en utvidelse av kulturtradisjonen for øvrig, lener han seg imidlertid nærmest utelukkende på muntlige kilder. Dette var helt naturlig, og også nødvendig, ettersom hans formål og interesseområder gjorde at det nærmest ville vært umulig for han å finne stoff dersom han forsøkte å lene seg på skriftlige kilder. I folkloristisk arbeid, og lokalhistorie for øvrig, er de muntlige kildene helt sentrale. Stoffet som behandles kommer fra folket, som igjen er målgruppen for det ferdige produktet. Gjennom muntlig kildebruk blir det lettere for leseren å sette seg inn i situasjonene som beskrives, og man får også tilgang til opplysninger og annet stoff som ikke eksisterer i skriftlig form.¹⁰¹ Samtidig bringer bruken av muntlige kilder med seg en lang rekke problemstillinger, i alle fall fra en historikers synspunkt. Først og fremst går dette ut på at muntlige kilder ofte er lite etterprøvbare, og dermed vanskelig å verifisere som fakta. I tillegg er muntlige kilder utfordrende å behandle fra et metodisk standpunkt, fordi historikeren er avhengig av å ta stilling til svært mange ulike faktorer både i forberedelsen, gjennomføringen og behandlingen av arbeidet med de muntlige kildene. Et viktig poeng her er at muntlig kildebruk i historiefaget alltid vil være fortidsrettet. Både intervjuer og informant eksisterer og arbeider i en samtid, der fortiden er det som snakkes om.¹⁰² Dette åpner opp for en rekke forbehold som må tas hensyn til: hvilke syn har deltagerne på fortiden? Har intervjuer og informant ulike holdninger til hendelsene det fortelles om? Har noen av deltakerne en agenda, eller en spesiell interesse? I tillegg kommer ikke minnehistorien unna det faktum at ingen muntlige kilder vil huske tingene nøyaktig slik

---

¹⁰¹ Kjeldstadli 2013, s. 194-195

¹⁰² Grove og Heiret 2018, s. 126

de var. En lang rekke faktorer kan spille inn på hvordan man husker, og så rekonstruerer, fortiden. Man vil alltid være farget av sin egen forståelse av situasjonene rundt seg når en forsøker å huske dette. Som prosess vil det å huske alltid være individuelt, der informanten maler et bilde av fortiden slik den ble opplevd for den personen. Dermed må historikeren som samler disse minnene ha alt dette med seg når de skal behandles. Hvem informanten er, hvem og hva det snakkes om, og hvordan bildet ble malt er alle ting som historikeren må problematisere i behandlingen av de muntlige kildene.¹⁰³

Det er svært viktig at historikeren forholder seg objektiv i arbeidet med muntlige kilder. Kildene må stå på sine egne ben, og ikke brukes for å finne frem til løsningen historikeren mistenker på forhånd eller ønsker å finne fram til. Dersom dette skjer risikerer historikeren at han harmoniserer kildene, og slik fremstiller én versjon snarere enn ulike versjoner av fenomenet som behandles. Dette gjelder selvsagt også for skriftlige kilder, men det er kanskje enda viktigere i bruken av muntlige kilder. Dersom historikeren harmoniserer skriftlige kilder, ved å for eksempel bevisst utelukke kilder som bestrider svaret han ønsker å finne, er det lett for kritikere å peke på disse skriftlige bevisene for å motbevise det harmoniserte funnet. Dette er mye vanskeligere når det gjelder muntlige kilder, da historikerens nedskrevne versjon av det muntlige materialet ikke kan etterprøves på samme måte. Jeg vil her igjen vise til intervjuet Vegusdal gjennomførte med Sussi Gabrielsen, som er gjengitt i *Årbok 1981*. Her demonstrerer Vegusdal tydelige tegn på at han gjennom sitt arbeid med beiarbøkene også har drevet med harmonisering av kildene. På spørsmålet om hva som var det mest utfordrende med innsamlingsarbeidet svarer Vegusdal følgende:

«Det var nok å lete fram de riktige kildene. Mange var 'så lite for seg', som man sier, at de trodde det de hadde å bringe, var lite eller ingen ting verdt. Disse måtte overbevises om at alt gammelt kunne ha sin betydning i en større sammenheng. Selv brokker og fragmenter har nemlig den betydning at de kan hende setter andre på noe som disse ikke hadde husket, slik at det ene utfyller det andre, og man så får et ganske godt bilde av tingene.»¹⁰⁴

Vegusdals formuleringer er interessante å se på her. For det første ønsket han å lete frem de riktige kildene. Dette kan tolkes på mange måter, men for en folkloristisk orientert forfatter, som skrev lokalhistorie som ofte var romantisk og forherligende av natur, vil de riktige

---

¹⁰³ Grove og Heiret 2018, s. 127-128

¹⁰⁴ Gabrielsen 1981, s. 6

kildene ha vært de som støttet opp under dette. Målet for Vegusdal var at kildene hans skulle utfylle hverandre, og slik skape et ‘ganske godt bilde av tingene’. Dette er igjen vagt, og Vegusdal fortsetter med denne vagheten når han argumenterer for hvorfor materialet han er samlet er pålitelig:

«Når jeg var i tvil, sendte jeg vedkommende stoff ut til høring blant mine medarbeidere. Stoffet sirkulerte da i Beiarn mellom disse [...], etter en av meg bestemt rundgang. Det kunne da bli noen tilføyelser og av og til noen korrigeringer. Var disse kildene mine innbyrdes uenig om noe, som sjelden forekom, måtte det en ny runde til, slik at det ble gjort kjent med hva de andre kildene hadde sagt. På grunnlag av denne fremgangsmåten fikk jeg det overblikk som skulle til, og kunne trekke de rette konklusjoner. Jeg før derfor si at feilmarginen i Beiarbøkene er forsvinnende liten, så folk i bygden kan være sikre på at tradisjonen er pålitelig slik den foreligger i disse bøkene.»¹⁰⁵

Vegusdal er tydelig på at kulturtradisjonen er pålitelig, men dette er ikke etterprøvbart, særlig ettersom Vegusdals konstruksjon og kulturtradisjonen nå er den samme tingen. Jeg vil understreke at min hensikt her ikke er å underminere Vegusdals autoritet eller å hevde at Beiarns lokalhistoriske kulturtradisjon er falsk. Konstruksjonen er bygget opp i samarbeid med lokale kilder, og store deler av beiarbøkene er gjengivelser av sangtekster, dikt og annen lyrikk som ikke er behandlet videre av Vegusdal etter innsamling. De ulike fortellingene, skikkene og ordtakene som Vegusdal har hentet fra sine muntlige kilder, er nok også stort sett gjengitt direkte. Det sentrale problemet her ligger i hvordan Vegusdal behandlet situasjonene der kildene hans var uenige. Han forteller selv at han da valgte å trekke sine egne konklusjoner – dette er selvsagt noe en historiker må gjøre hele tiden, men Vegusdal presenterer ingen reelle argumenter for hvorfor hans konklusjoner er korrekte. Han forklarer ikke hvorfor denne metoden gir han grunnlaget til å trekke de rette konklusjonene – han sier bare at han gjorde det. Det er dette som gjør at Beiarns kulturtradisjon, og da særlig Vegusdals bidrag til denne, bærer preg av å være i hvert fall delvis konstruert. Dette er igjen også en helt naturlig konsekvens av at arbeidet var utført av én person, med sine ideer, tanker og forbehold som ikke ble utfordret i behandlingen av kildene. Vegusdals manglende utdanning innen historiefaget kan også forklare hvorfor den muntlige kildebruken, i likhet med den skriftlige, synes å mangle historiemetodisk rammeverk.

---

¹⁰⁵ Gabrielsen 1981, s. 6

Mangelen på dette gjør at konsepter som utvikling i tid og prosesser i Beiarns historie knapt kan sees i Vegusdals bøker, med unntak av deler av *Soknekall*. Etter *Soknekall* var dette heller aldri hans hensikt eller interesse, men det medfører at litteraturen Vegusdal tar med, folkloristikken, fryses i tiden på et vis. Gjennom alle hans verker blir beiarfolket og deres skikker og sagn presentert som svært autentiske, men det som blir presentert er til syvende og sist Vegusdals sammenfatning. Dette betyr ikke at Vegusdals bøker er bygget på falske opplysninger eller at stoffet han samlet og presenterer er feil – det betyr bare at alt som presenteres i beiarbøkene er Vegusdals tolkning. Når han så forklarer at han selv tok avgjørelser og fant fram til konklusjoner ut fra egen tolkning av kildene, uten å forsvare denne fremgangsmåten metodisk, medfører det at man følgelig også kan reise metodiske innvendinger. Et motargument til denne tanken er at i historisk litteratur er dette uunngåelig, ettersom enhver historisk tekst er forfatterens tolkning av kildene. Denne problematikken er det imidlertid gode grunner til å reflektere over i Beiarn, kanskje særlig fordi Vegusdal har inspirert et historielag som viderefører kulturtradisjonen med mange av de samme metodene og interesseområdene. Vegusdals interesseområder er blitt selve grunnmuren i den kulturtradisjonelle konstruksjonen, og emnene han ikke interesserte seg for ble satt til side. I første rekke kan en her peke på en mer tradisjonell fremstilling av Beiarns historie og utvikling over tid, som delvis eksisterer fragmentert, men ikke i en helhetlig forstand. Vel så viktig er imidlertid det faktum at også folkelige tema og emner som Vegusdal ikke viet mye plass til dermed ble mer eller mindre ignorert, også etter begynnelsen av *Årboka*. Dette gikk først og fremst utover historisk sårbare samfunnsgrupper i Beiarn; i første rekke samer.

Vegusdals behandling av samene i Beiarn er interessant på flere måter. Han vier et delkapittel på 11 sider til samene i *Soknekall*, og her er tonen i språket hans spesiell. Det er her verdt å minne om at *Soknekall* ble utgitt i 1949, i en tid der fornorskingen av samene fortsatt pågikk. Boka ble gitt ut lenge før det sosialhistoriske skiftet i historiefaget, og sånn sett er det jo positivt at Vegusdal bruker litt tid på samisk historie i Beiarn allerede i *Soknekall*. Det som er problematisk på et vis er måten Vegusdal omtaler dem. På overfladisk nivå er han positivt innstilt overfor samene, og det virker ikke som at Vegusdal hadde noen negative fordommer overfor dem. Teksten bærer likevel preg av at Vegusdal ikke hadde noen stor interesse for samisk historie. I begynnelsen av delkapittelet nevner han en rekke fremtredende samer i Beiarn. Han nevner her over et dusin samer, og konkluderer med at «de var med blant de mange andre som ikke er nevnt her, og skrev et hederlig og særpreget

kapittel av Beiarns historie som ikke bør bli glemt.»¹⁰⁶ Deres livshistorier blir imidlertid ikke behandlet i det hele tatt, med det resultat at navnene som er nevnt står uten noen særlig kontekst rundt. Bare et par sider senere blir imidlertid de etnisk norske oppkrevningsmennene for samenes beiteavgift skrevet om i langt større detalj, med korte biografier i samme stil som de Vegusdal skrev om bygda menn i andre viktige stillinger. De to samene det skrives mer detaljert om, er Mons Hansen og 'Gann-lappen Snerren'. Om Hansen gjengir Vegusdal et sagn om da han fant bly han støpte kuler av, og at han holdt dette funnet svært hemmelig. Gann-lappen Snerren er den samene som Vegusdal skriver klart mest om. Snerren var en hjemløs, fattig same som var kjent for sin aggressive framtoning, og det gikk rykter i bygda om at han var trollkar. Vegusdal finner også plass til å nevne en rekke gamle samiske boplasser, stabbur, offersteder og gravsteder, og beskriver etymologiske bakgrunner for stedsnavn i bygda med samisk bakgrunn. Vegusdal har med andre ord funnet plass til en del verdifullt stoff rundt samisk kulturhistorie, men presenterer ikke de samiske personene som levende aktører på samme måte som han presenterer de etnisk norske beiarværingene.

En annen ting Vegusdal med fordel kunne ha behandlet nærmere er samenes rolle i etableringen av Beiarn som soknekall – noe som tross alt er et relativt sentralt poeng for en bok som heter *Beiarn soknekalls historie*. Det er hevet over tvil at misjonering av samene var en viktig årsak til at Beiarn fikk egen kirke i 1724, og det er Vegusdal klar over. Samemisjonen i Beiarn blir kort behandlet i kapittel 2: Kirken. Her er det påfallende hvordan Vegusdal overser detaljer i kildene han presenterer. Han viser igjen til Hammond, som forteller at det fantes mengder av lapper og finner i soknekallet Beiarn og Gildeskål, og særlig i Beiarn. Videre skriver Vegusdal følgende om Hammonds bok:

«I samme paragraf slåes det også fast at kirken i Beiarn ble reist i finne-misjonens tjeneste: '- - uden Kirke i Beyerens kunde Finnerne der ikke oplyses; thi de nærmeste ved Gilleskaal Kirke boende, havde 2,5 Mill, dem øvrige almue lengst derfra, over 6 vanskelige Mille til Sognekirken'. Selv om kirken altså i første rekke hadde denne oppgave etter von Westens misjonsplaner for samene, så skulle den jo på samme tid være annekskirke for den norske befolkning og ble hovedsakelig oppfattet som sådan.»¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Vegusdal 1949, s. 282

¹⁰⁷ Vegusdal 1949, s. 100

Her har vi et konkret eksempel på at Vegusdal harmoniserer kildene sine. Det uttales tydelig at kirkens intensjon og opprinnelige hensikt var å spre kristendommen til samene. På et annet punkt i boka viser Vegusdal til et utdrag av *Norges Beskrivelse*, skrevet i 1796 av den danske sorenskriveren Hess Bing, der Bing skriver at kirken i Moldjord heter Moldjord Finnekirke-Kapel.¹⁰⁸ Flere av kildene Vegusdal ikke bare benytter seg av, men også siterer direkte i boka, tydeliggjør at kirken i Beiarn ble bygd for å misjonere samene. Allikevel hevder Vegusdal at kirkens rolle for den norske befolkningen var vel så viktig, og at den hovedsakelig ble oppfattet som deres kirke. Dette er jo helt sikkert sant, men måten Vegusdal unnlater å diskutere detaljene i kildene han benytter seg av svekker konklusjonene han trekker, og utelater i stor grad samene fra denne historien.

I 2008 skrev kulturhistoriker Bente Persen en masteroppgave om fornorskingen av samene. Her konkluderer hun med at fornorskingen av samene, som tradisjonelt har blitt satt i forbindelse med nasjonaliseringen på 1800-tallet, opprinnelig kan spores tilbake til misjonsvirksomheten på 1700-tallet. Med andre ord var fornorskingen motivert fra et religiøst standpunkt, ikke et nasjonalistisk – i hvert fall opprinnelig.¹⁰⁹ I Beiarn har det seg også slik at den samiske befolkningen over tid ble assimilert med den norske befolkningen.¹¹⁰ Hos Vegusdal kan en finne mangfoldige kilder som bekrefter en slik holdning som Persen beskriver angående samene i Beiarn, da særlig etter at kirken ble bygd i 1724 og det ble opprettet en egen sameskole i forbindelse med dette. Det finnes mange indikasjoner på at Persens teori sammenfaller godt med fornorskingen av samene i Beiarn, men dette er forskning som vil måtte utføres av andre. Jeg nevner dette her som nok et eksempel på at det er tydelige tendenser i Vegusdals konstruksjon og kildebruk, og at det skulle ta lang tid før samisk historie ble viet særlig oppmerksomhet i Beiarn.

Etter begynnelsen av *Årbok for Beiarn* fortsatte altså fokuset i litteraturen å være på temaene Vegusdal behandlet; bygdas lyrikk, befolkningens minner, beiarmålet og så videre. Samene er knapt nevnt i de tidlige årbøkene, med unntak av en tre sider lang artikkel skrevet av nå pensjonerte lærer Åge Sevaldsen i *Årbok 1983*. En finner sporadiske artikler om samene

---

¹⁰⁸ Vegusdal 1949, s. 41

¹⁰⁹ Persen 2008, s. 88

¹¹⁰ Sevaldsen 1983, s. 95

i årbøkene fra slutten av 80-tallet og gjennom 90-tallet, men det er først etter tusenårsskiftet at denne delen av Beiarns historie har begynt å få større oppmerksomhet. Alsvik m. fl. viser til da Ivar Bjørklund publiserte sin bygdebok for Kvænangen i Finnmark i 1985. Bjørklund var en av de første lokalhistorikerne som behandlet samisk historie, og dokumenterte også lokalbefolkningens samiske røtter. Dette var noe mange reagerte negativt på.¹¹¹ I årene frem mot 2000 endret disse holdningene seg, og etter hvert ble samisk historie stadig mer synlig også i Beiarn. Særlig siden *Årbok 2005* har dette skiftet funnet sted. Med unntak av årbøkene 2008 og 2010-2013 er det minst én artikkel om samisk historie i alle årbøkene siden 2005. Siden 2014 har Sevaldsen skrevet en lengre artikkel i serien «Same-biografiene», der han presenterer fremtredende samer i Beiarn fra helt tilbake på 1600-tallet. Sevaldsen har vært svært viktig for samisk representasjon i Beiarns lokalhistorie. Jeg er overbevist om at verken Vegusdal eller Beiarn historielag har hatt eller har fordommer overfor samene, ei heller at den langvarige overseelsen av samene i Beiarns lokalhistorie er negativt motivert. Vegusdal fokuserte imidlertid svært lite på samisk historie i sine tekster, og skapte en kulturtradisjon der samene var en ettertanke snarere enn aktører i historien. Dette fortsatte i lang tid også i *Årboka*, men er heldigvis i endring nå. Alt tyder på at samisk historie vil fortsette å være en viktig del av *Årboka* i framtida. Det er verdt å bemerke her at alt som er skrevet om samer i Beiarn er skrevet fra et etnisk norsk perspektiv. I tillegg til samene er kvinner en annen gruppe som Vegusdal vier lite oppmerksomhet i sine bøker, men han skriver langt mer om kvinner enn om samer. Allerede fra første utgave av *Årboka* har kvinnene også hatt en tydelig plass, og er synlige i *Årboka* både som redaksjonsmedlemmer, skribenter og tema for artikler. Dette har medført at kvinnes rolle i Beiarns kulturtradisjon er synlig og verdsatt.

Vegusdals metoder, kildebruk og interesseområder medfører at Beiarns kulturtradisjon er i hvert fall delvis konstruert. Gjennom flere tiårs arbeid samlet Vegusdal folkloristikk, kultur og tradisjoner som skapte et helt eget bilde av Beiarns historie. Han var så dominerende i produksjonen av lokalhistorie i Beiarn at hans stil etablerte seg som normen for historieskriving i bygda, slik at både tone og fokus fortsatte inn i *Årbok for Beiarn*. Vegusdals arbeid var ekstremt omfattende, meget tidkrevende og svært imponerende, særlig når det kom til å samle kulturstoff fra hele bygda. Utallige dikt, vers, sanger, skikker, ordtak

---

¹¹¹ Alsvik m. fl. 2019

og andre aspekter av folkloristikken hadde sannsynligvis gått tapt uten denne innsatsen, og verdien dette har for Beiarn kan ikke understrekes nok. Konsekvensen av at det var akkurat Vegusdal som utførte dette arbeidet er altså at deler av Beiarns historie er svært underrepresentert både i kulturtradisjonen og i det helhetlige historiske bildet. *Årbok for Beiarn* har bidratt til at dette er i endring, men fortsatt er det slik at lokalhistorien i Beiarn domineres av folkloristikk, mens vitenskapelig historie er unntaket snarere enn regelen.

4.3 Verdsetting og opplevelser

Grovt sett kan en beskrive Beiarns lokalhistoriske litteratur som kulturhistorie. Dette er ofte, særlig da i *Årboka*, vevd sammen med andre fag, som arkeologi og botanikk. Det er folkloristikken som dominerer litteraturen, med en klar overvekt når det kommer til innhold og omfang. Dette er særlig tydelig hos Vegusdal. I *Årboka* har mer vitenskapelig historie en langt større plass, men hovedfokuset fortsatte å være på folkloristikken. I tillegg til at majoriteten av artiklene faller innenfor folkloristikken inneholder årbøkene også mangfoldige dikt og annen skjønnlitteratur om bygda, ofte skrevet av lokalfolk. Det er tydelig at Vegusdals stil har inspirert dette fokuset i *Årboka*. Som tradisjonell historiker hadde han store mangler i arbeidsprosessen, og han hadde også helt tydelig større interesse innen folkloristikken. Som folklorist lyktes Vegusdal med å samle, organisere og presentere enorme mengder folkloristikk og annen folkekultur i løpet av en lang karriere. Selv om deler av kulturtradisjonen utelukkes i Vegusdals konstruksjon kan en ikke undervurdere arbeidet hans, eller verdien dette har hatt for bygda. Han etterlot seg mye stoff som *Årboka* har bygget videre på, og fortsatte å bidra med artikler i nesten alle årbøkene fram til hans død i 2002. Vegusdals arkiv fortsetter å være en viktig kildebase for Beiarn historielag den dag i dag. Når en setter dette i forbindelse med det faktum at det klare flertallet av skribenter og redaksjonsmedlemmer i historielaget ikke var utdannet innen historie er det helt naturlig at det folkloristiske fokuset fortsatte også etter Vegusdal. Dette fokuset medfører imidlertid at store deler av Beiarns lokalhistoriske litteratur ikke møter NLI's tidligere nevnte definisjon av moderne lokalhistorie.¹¹² Tretvik nevner lokalhistoriske årbøker, og viser til at disse kan ta flere ulike former. Det er særlig det hun skriver her som rimer godt med *Årbok for Beiarn*:

---

¹¹² Se side 31

«Nokre årbøker har òg mykje preg av å vere julehefte med dikt og minneord, anekdotar og små skjønnlitterære forteljingar. Det kan altså vere stor spredning i innhald og kvalitet. Ein del redaksjonar kunne med fordel ha fungert meir som redaksjon og mindre som postkasse.»¹¹³

Tretvik virker å ha en mistenksom holdning overfor folkloristisk fokusert lokalhistorie. Det er interessant at hun hevder at årbøker som følger denne modellen har stor spredning når det kommer til kvalitet. Her mener hun nok kvalitet i en historiefaglig forstand; altså at dersom en dømmer dette materialet ut fra historiefaglig teori og metodisk rammeverk er kvaliteten lav. Hundstad (2015) anerkjenner at landsdelshistorie (og på mindre plan, lokalhistorie) har et bredt publikum som målgruppe. Dermed er det lett å tenke at man bør unngå å overkomplisere materialet med for mye fokus på fagbegreper og annen teori. Han tviler imidlertid på at et større fokus på dette hadde svekket litteraturen – selv om man ikke fokuserer på drøfting rundt teori hevder han at fremstillingen også kan bli mer pedagogisk dersom fokuset var litt større på å inkludere relevant teori.¹¹⁴ Et for stort fokus på teori, fagbegrep og annen terminologi risikerer å støte vekk lesere, men på den annen side vil det totale fraværet av dette svekke litteraturens autoritet. På denne fronten lykkes mange av de mer vitenskapelig orienterte artiklene i *Årboka* godt. De artiklene som er skrevet av akademikere, både historikere og andre, er nøye på å holde stoffet tilnæringsvennlig for leserne. Dette har vi sett eksempler på både hos Gerd Stamsø Munch og Inge Strand.

Tretviks kommentarer rundt den historiefaglige kvaliteten til folkloristisk lokalhistorie er ikke feilaktige, men denne tilnærmingen til kritikk av lokalhistorie blir for rigid. Den tar ikke hensyn til geografiske, demografiske eller historiske kontekster rundt lokalhistorien som produseres. Et alternativt spørsmål en kan stille er hvor litteraturen svekkes av et folkloristisk fokus, og hvor den styrkes av det. Erling Vegusdals kombinasjon av manglende akademisk bakgrunn med faghistorie, hans litterære stil og hans interesseområder har ført til at Beiarns lokalhistorie og kulturtradisjon bærer preg av å være konstruert. Det er særlig hans tilnærming til og bruk av kilder som gjør at man finner svakheter i stoffet når en behandler dette med et kritisk øye. Dette kombineres med en språklig tone som ofte fremstår som undrende, der mange spørsmål presenteres uten å bli besvart med nok faglig begrunnelse. I tillegg har

---

¹¹³ Tretvik 2004, s. 71

¹¹⁴ Hundstad 2015

Vegusdals manglende interesse når det kom til å skrive mer tradisjonell, kronologisk historie ført til at litteraturen aldri fokuserte på å presentere Beiarns utvikling over tid, og at de historiske prosessene i bygda fremstår som uklare. Hans minimale fokus på samisk historie i bygda har også ført til at denne siden av Beiarns historie brukte lang tid på å bli viet den oppmerksomheten den fortjener. På den annen side er tusenvis av sider med folkekultur bevart. Ikke bare har dette enorm kulturell verdi for bygda; dette arkivet er også en stor og tilgjengelig kildesamling for fremtid historisk forskning rundt Beiarn.

Tretvik hevder altså at lokalhistorien er avhengig av forfattere med historieteoretisk kompetanse for å kunne ha vitenskapelige ambisjoner. Dette er et helt legitimt poeng, men hva så med lokalhistorien som ikke har vitenskapelige ambisjoner – og som aldri har strebet etter dette? Er vi nødt til å forlange vitenskapelige ambisjoner av lokalhistorien for å i det hele tatt anerkjenne den som sjanger? Det er her jeg mener de ulike kontekstene rundt historieskrivingen ikke tas hensyn til i kritikken. Beiarn er og var en relativt stor kommune med lav, spredt befolkning. Langt inn på 1900-tallet var flertallet i befolkningen enten bønder eller selvstendig næringsdrivende innenfor andre retninger, og annet enn prestene og lærerne var det få i bygda som hadde utdanning, i hvert fall før den motkulturelle bølgen på 1970-tallet. Rammene for å skrive historiefaglig lokalhistorie var ikke til stede da Vegusdal begynte på sitt arbeid etter krigen. En kan kritisere den historiefaglige kvaliteten i Vegusdals arbeid, men fortsatt anerkjenne at innsatsen han la ned har vært uvurderlig for bygdas kulturtradisjon, konstruert eller ei. Hans bøker skapte et referansepunkt for det beiarske, for den kollektive identiteten i bygda. Dersom Vegusdal hadde vært utdannet historiker hadde man kanskje sett beiarbøker med større vitenskapelig fokus. Antakeligvis hadde kildebruken hans vært langt mer konsekvent. Et helhetlig bilde av Beiarns historie hadde vært tydeligere. Samtidig hadde nok den folkloristiske basen i langt større grad vært oversett, og kulturtradisjonen hadde vært svakere og mindre synlig.

Tidlig i oppgaven presenterte jeg tanken om at lokalhistorie i dag, særlig i utsatte distriktsområder som Beiarn, først og fremst verdsettes for rollen den har i å bevare og kultivere en kollektiv identitet. Da lokalhistorien først vokste frem handlet det om å etablere dette, å finne fram til identiteten, men nå er det en opprettholdelse av dette som står sentralt. Med utgangspunkt i Vegusdals bøker har *Årbok for Beiarn* bevart dette fokuset. Jensen skriver om hvordan minnekultur ofte sentreres rundt monumenter, eller erindringssteder, som

blir sentrale redskaper i bruken av historie som grunnlag for kollektiv identitet.¹¹⁵ Historiebruken i Beiarn er ikke preget av at historien skal inspirere til handling for fremtiden, slik som politisk historiebruk gjerne forsøker, men fokuserer på historiebrukens erindrende funksjon. Dette faller igjen sammen med at litteraturen først og fremst forsøker å bevare og kultivere kulturtradisjonen. *Årboka* fremstår som et symbolsk erindringssted for minnekulturen i Beiarn. En av de viktigste sjangerne i *Årboka*, som har større plass her enn hos Vegusdal, er minnehistorie. Nærmest samtlige årbøker inneholder artikler som tar for seg minner av ulike typer. Det kan være barndomsminnene om en tid som er forsvunnet, bevaring av slektninger som har gått bort eller undersøkelser av gamle og utdaterte arbeidsmetoder eller yrker som har vært viktige i bygda. Disse artiklene er ofte skrevet av eksterne skribenter, ikke redaksjonsmedlemmene, og har bidratt til bred deltakelse i produksjonen av *Årboka*.

Kanskje har redaksjonen ofte figurert som postkassen Tretvik nevner, men i Beiarns særegne kontekst er dette blitt en styrke, ikke en svakhet. *Årboka* er forankret i den antikvariske historieinteressen, og har også bidratt til at bevaringen av kultur, tradisjon og minnestoff (som alltid har vært den uttalte hensikten til historielaget) er blitt en fellessak for bygda. Fokuset på folkloristikk og minnehistorie har gjort at lokalhistorien i Beiarn er svært tilgjengelig for bygdefolket. En kan savne større vitenskapelige ambisjoner i litteraturen (selv om særlig *Årboka* absolutt har vitenskapelige ambisjoner i tillegg til det folkloristiske fokuset), men hadde lokalhistorien i Beiarn vært motivert slik fra starten av hadde en slik kollektivisering av arbeidet vært mye vanskeligere å oppnå. I tillegg må en selvsagt anerkjenne at kompetansen til å drive vitenskapelig historisk arbeid ikke eksisterte i bygda i Vegusdals samtid. Det er dette som gjør at kritikken rundt lokalhistorisk teoribruk og fokusområder som Tretvik og til dels Hundstad presenterer fremstår som smal og rigid. Det finnes mange ulike kontekster rundt alle bygdene og kommunene i Norge der lokalhistorie produseres, og dette må tas hensyn til før en kategoriserer deres lokalhistorie som sterk eller svak. I Beiarn har den folkloristisk fokuserte lokalhistorien etablert seg som standarden. Det er åpenbart ut fra både interessen, og det faktum at *Årboka* mer eller mindre har fulgt den

---

¹¹⁵ Jensen 2003, s. 78

samme modellen i snart 40 år, at stoffet som produseres både verdsettes og oppleves som god lokalhistorie i Beiarn – av folkene det skrives om og for.

5 Konklusjoner og avsluttende tanker

Den overordnede problemstillingen for denne oppgaven søkte å finne svar på tre sentrale forskningsspørsmål; kjennetegn ved Beiarns lokalhistoriske litteratur, i hvilken grad denne ble påvirket av profesjonaliseringen av lokalhistorie som disiplin på 1970-tallet og hva som verdsettes og oppleves som god lokalhistorie i bygda.

Det mest sentrale kjennetegnet ved litteraturen er et dominerende kulturhistorisk fokus. For Erling Vegusdal var en slik tilnærming til lokalhistorien både den mest interessante og den han opplevde som mest givende. I alle hans forord understrekes det at litteraturen produseres som en fritidsbeskjeftigelse, og at hensikten er å glede beiarværingene. Litteraturen vender seg innover, ikke utover. Vegusdals bakgrunn som prest er en annen ting som preget litteraturen. Som fag er ikke teologi det som er lengst unna historie, men det gav ikke Vegusdal egenskapene til å arbeide historisk etter historiefaglige rammeverk. Konsekvensen av dette er at hans bøker inneholder mange eksempler på bruk av kildematerialet som ikke møter historiefaglige krav, og hans metoder er lite etterprøvbare som et resultat av dette. Det er også klart at kulturtradisjonen han presenterer i sine bøker er delvis konstruert, eller i alle fall inneholder konstruktive elementer, tilført av Vegusdal. Etter at Beiarn historielag ble stiftet og *Årbok for Beiarn* ble gitt ut for første gang endret litteraturen seg når det kom til produksjon og faglig bredde, men interessen for kulturhistorie og folkloristikk ble bevart. Vegusdals stil og tone fortsatte å prege *Årboka* i lang tid, både positivt og negativt. En klar majoritet av skribentene og redaksjonsmedlemmene hadde ikke historisk utdanning, og det er dermed helt naturlig at disse trendene fortsatte.

Årboka settes i forbindelse med profesjonaliseringen av lokalhistorie på 1970-tallet, som igjen hadde sammenheng med det sosialhistoriske skiftet i historiefaget for øvrig. Med sitt utstrakte bruk av muntlige kilder, fokus på minnehistorie og en uttalt holdning om at alle skal med var *Årboka* på 1980-tallet svært tidstypisk, helt ned til den minimale omtalen av bygdas samiske historie. Dette hadde også preget Vegusdal, men *Årboka* tilførte også nye elementer, blant annet ved at produksjonen av lokalhistorie ble kollektivisert. På grunn av det relativt lave antallet utdannede akademikere som bidro i *Årboka*, er kanskje ikke profesjonalisering det mest åpenbare begrepet når *Årboka* skal beskrives – også fordi redaksjonen selv uttalte at arbeidet var en aktivitet til fritiden (på samme måte som den var for Vegusdal). Likevel bidro de akademikerne som var med til at *Årboka* kunne utforske emner og tema med mer

vitenskapelig tyngde enn Vegusdal kunne. Fortsatt bar *Årboka* preg av å bygge på arven etter Vegusdal. Tema som bjørnejakt, lokale legender og myter og dedikerte biografier om betydningsfulle personer i bygda er alle ting som kan sees både hos Vegusdal og i *Årboka*. Etter hvert som årene gikk og *Årboka* ble mer etablert har fokuset og interessen bare fortsatt å bli bredere, og i senere tid har også bygdas samiske historie begynt å bli behandlet med alvor og respekt. For kvinnehistorie i Beiarn representerte *Årboka* et gjennombrudd. Der Vegusdal sjelden skrev om kvinner tillot kollektiviseringen i historielaget kvinner å ta en aktiv rolle i produksjonen av lokalhistorie. Redaksjonen til *Årboka* har alltid inkludert minst én kvinne, og i senere utgaver er de ofte i overtall. Her har det sosialhistoriske skiftet påvirket Beiarns lokalhistorie på et svært positivt vis.

Dersom en undersøker Beiarns lokalhistoriske litteratur med et kritisk øye finner man mange mangler. Helt siden Vegusdal publiserte *Beiarn soknekalls historie* og produksjonen av lokalhistorie i bygda tok til har store deler av litteraturen vært preget av en mangel på vitenskapelige ambisjoner og historiemetodiske rammeverk. I tillegg er kvaliteten til kildebruken svært variert, særlig hos Vegusdal. Siden 1981 har Beiarn historielag nå gitt ut 38 årbøker, og i løpet av hele den perioden har kun fem utdannede historikere bidratt med artikler. Det er en stor styrke for *Årboka* at en av dem, Inge Strand, har vært et sentralt medlem både i og utenfor redaksjonen i alle disse årene. De fire andre har bidratt i langt mer beskjeden grad. *Årboka* har også fått mange bidrag fra akademikere innenfor andre fagfelt, noe som styrker litteraturens fagdiversifisering. Fra et akademisk synspunkt er det lett å beskrive Beiarns lokalhistorie som svak. Etter NLI's definisjon er det svært lite av litteraturen som i det hele tatt kvalifiserer som lokalhistorie, og kritikere som Tretvik vil avfeie arbeidet som historieskriving. Allikevel har Beiarn, en liten bygd med stadig synkende befolkningstall, vedlikeholdt en lokalhistorisk tradisjon i snart et århundre. En iherdig innsats, som gikk fra én mann til et kollektivt arbeid som engasjerte nærmest hele bygda, har sørget for at Beiarns kulturtradisjoner og folkloristikk er svært godt dokumentert. Det er ikke til å fornekte at mangelen på stabile vitenskapelige rammer har medført mindre oppmerksomhet omkring hvordan denne kulturtradisjonen er delvis konstruert. Det har seg uansett slik at et annerledes fokus, et som i større grad interesserte seg for mer tradisjonelle, historiefaglige fokusområder, neppe ville klart å løfte frem og ivareta den mengden kulturstoff. For en bygd som Beiarn var den folkloristisk motiverte lokalhistorien den eneste muligheten for å skrive lokalhistorie, på grunn av mangelen utdannede historikere. Å avskrive en slik kulturtradisjon blankt medfører

dermed å ignorere kontekstene rundt. Vegusdals bøker og *Årbok for Beiarn* har stor verdi for beiarværingene. Det var alltid dette som var målet – i langt større grad enn å objektivt dokumentere Beiarns historie. Til tross for de mange vitenskapelige svakheter som preger den fenger litteraturen bygda, og bringer beiarværingene sammen. Den er en åpenbar kilde for kollektiv identitet i bygda – over 200 ulike skribenter har bidratt med materiale til *Årboka*.¹¹⁶ Mange av disse har riktignok bidratt med relativt få artikler, men det er likevel en imponerende mengde.

Jeg har her påvist noen svakheter ved Beiarns lokalhistoriske tradisjon. Disse hadde det vært enda mer grunn til å omtale på en kritisk måte dersom det var slik at litteraturen som helhet også hadde større vitenskapelige ambisjoner. Vegusdal hadde aldri som mål å skrive en tradisjonell faghistorie om Beiarn, og når hans arbeid ikke bare produserte fem fulle bøker men også et enormt arkiv med kulturstoff var det helt naturlig at hans fokus fortsatte inn i *Årboka*. Jeg vil igjen understreke at alle årbøkene har opptil flere artikler som har vitenskapelige ambisjoner, men det gjennomgående fokuset har alltid vært kulturen og folkloristikken. Dette er fokusområder som ikke bare former, men også bevarer en kollektiv identitet. Etter Bernhard Eric Jensens modell er historieinteressen i bygda først og fremst antikvarisk. På grunn av en gjennomgående folkloristisk kulturtradisjon blir fortidas skikker, lyrikk og mennesker behandlet med en helt spesiell respekt. Historiebruken som litteraturen legger opp til er identitetsdannende, primært for den kollektive identiteten i bygda. Det er særlig *Årboka*, med den brede deltagelsen, som slik fremstår som et referansepunkt, et monument, for kollektiv identitet i Beiarn. Dette er en av grunnene til at det er så viktig for *Årboka* å favne bredt, og å finne plass til mange ulike interesseområder. «Historien går fremdeles sin gang, vi er alle med i den» skriver historielaget i forordet til *Årbok 1981*. Kollektiviteten i lokalhistorien understrekes gjennom alle årbøkene. I nyere tid ser vi også at stadig flere deler av bygdas historie også får sin plass i lyset.

Vegusdals bøker hadde neppe mistet det vide kulturhistoriske utsynet eller den folkelig tilgjengelige appellen dersom han hadde et sterkere grep om historiefaglig arbeid. Det er også hos han en i dag enklest kan peke på konkrete svakheter i litteraturen. Det er nok likevel

---

¹¹⁶ Gabrielsen 2018

ganske sterkt å hevde at han ikke drev med historieskriving. Tradisjonell historieskriving var det riktignok ikke, i alle fall ikke i en vitenskapelig forstand. Arbeidet han la ned var uansett det som i det hele tatt gjorde det mulig for Beiarn historielag å bygge videre i *Årboka*, der vi nå ser vitenskapelige og mer folkelige kulturhistoriske ambisjoner om hverandre. Fortsatt er det mye å forske på og skrive om når det kommer til Beiarns historie. Bygdas helhetlige utvikling over tid er i beste fall fragmentert i den lokalhistoriske litteraturen vi har i dag. Arbeidet som er gjort gjør imidlertid at det finnes rike muligheter for å gjennomføre mer vitenskapelig motivert forskning her, da kildearkivet er enormt. Etter tradisjonelle, rigide definisjoner av lokalhistorie strekker ikke nødvendigvis Beiarns lokalhistorie til – men **for Beiarn** gjør den det likevel.

6 Litteraturliste

Bøker og tidsskrift

Alsvik, O. (1998) *Norsk lokalhistorisk institutt og lokalhistorie i Norge*. Første utgave. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt

Christensen, A. (1995) *Den norske byggeskikken: hus og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid*. Første utgave. Oslo: Pax Forlag

Eriksen, A. og Selberg, T. (2006) *Tradisjon og fortelling – en innføring i folkloristikk*. Første utgave. Oslo: Pax Forlag

Fyllingsnes, F. (1997) *Norsk lokalhistorisk litteratur – bibliografi over by- og bygdebøker, regionshistorie og periodika ca. 1900-1996*. Første utgave. Oslo: Norsk lokalhistorisk institutt

Jensen, B. E. (2003) *Historie - livsverden og fag*. Første utgave. København: Gyldendal

Kjeldstadli, K. (2013) *Fortida er ikke hva den en gang var – en innføring i historiefaget*. Andre utgave. Oslo: Universitetsforlaget

Melve, L. og Ryymin, T (red.). (2018) *Historikerens arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget

Niemi, E. og Winge, H. (1993) *Lokalhistorie som etterkrigshistorisk forskningsfelt*. Bergen: LOS-senteret

Tretvik, A. (2004) *Lokal og regional historie*. Oslo: Det norske samlaget

Vegusdal, E. (1949) *Beiarn soknekalls historie, innbefattet annekstiden*. Kristiansand: Sørlandet trykkeri

Vegusdal, E. (1953) *Atterklang fra gammeltida*. Oslo: Norsk folkeminnelag

Vegusdal, E. (1979) *Gammelt or Beiara..* Oslo: Norsk folkeminnelag

Vegusdal, E. (1980) *Tradisjon og kulturbilder fra det gamle Beiarn*. Risør: R. Stav Johansens trykkeri

Berntsen, I., Gabrielsen, S., Johnsen, E., Ringaker, Ø. og Strand, I. (red.) (1981) *Årbok for Beiarn 1981*. Moldjord: Beiarn historielag

Berntsen, I., Gabrielsen, S., Johnsen, E., Ringaker, Ø. og Strand, I. (red.) (1982) *Årbok for Beiarn 1982*. Moldjord: Beiarn historielag

Berntsen, I., Gabrielsen, E., Gabrielsen, S., Johansen, B., Johnsen, E., Ringaker, Ø. og Strand, I. (red.) (1983) *Årbok for Beiarn 1983*. Moldjord: Beiarn historielag

Berntsen, I., Gabrielsen, E., Gabrielsen, S., Johansen, B., Johnsen, E., Ringaker, Ø. og Strand, I. (red.) (1984) *Årbok for Beiarn 1984*. Moldjord: Beiarn historielag

Gabrielsen, E., Gabrielsen, S., Johnsen, E., Jenssen, L., Ringaker, Ø og Strand, H. (red.) (1985) *Årbok for Beiarn 1985*. Moldjord: Beiarn historielag

Andre kilder

Alsvik, O., Hosar, H., Hundstad, D., Munch-Møller, M. og Wiig, M. (2019) 'Lokalhistorie i by og bygd', *Historieblogg* [online], tilgjengelig på: <https://www.historieblogg.no/?p=5169> (Hentet: 12/4/2020)

Gabrielsen, L. (2018) *Artikler Årbok for Beiarn: Artikler sortert på bidragsyter 1981-2018*. Moldjord: Beiarn historielag

Hundstad, D. (2012) Historikeren som regionbygger? – et fagkritisk perspektiv på fire landsdelshistoriske verk. *Historisk tidsskrift*, 91(1), s. 37-63

Hundstad, D. (2015) Lokalhistorien og historiefaget. *Fortid*, 12(3), s. 21-29

Persen, B. (2008) «At bringe dem fram til mands modenhet» - En studie av fornorskingen av samene i Porsanger, 1880-1980. MA. Universitetet i Oslo

Slottemo, H. (2012) 'En annen historie? Noen tanker om lokalhistorias utfordringer og muligheter.' *Historieblogg* [online], tilgjengelig på: <https://www.historieblogg.no/?cat=96> (Hentet 28/11 2019)

Slottemo, H. 'Sted og lokalhistorie – folkebevegelse og fagfelt.' *Historieblogg* [online], tilgjengelig på: <https://www.norghistorie.no/studere-fortid/historie/2039-Sted-og-lokalhistorie%E2%80%93folkebevegelse-og-fagfelt.html> (Hentet 28/11 2019)

